

meer banen

minder lasten

beter onderwijs

Gelderland

D66

Voorwoord

Met veel trots presenteer ik, Michiel Scheffer, lijsttrekker van D66 Gelderland, ons verkiezingsprogramma voor de periode 2015-2019. Trots omdat D66 een verkiezingsprogramma presenteert voor een provincie die nu vooruit moet.

Deze verkiezingen doen ertoe, u stemt niet alleen voor de Provinciale Staten, u stemt ook voor de Eerste Kamer. Uw stem telt dubbel. Twee lijsttrekkers uit Gelderland gaan zich volop inzetten voor de verkiezingen van 18 maart: Thom de Graaf voor een sterk D66 in de Eerste Kamer, en ik voor een sterk D66 in Gelderland. In Gelderland en in Nederland staat D66 voor meer banen, beter onderwijs en minder lasten.

Meer banen

Voor D66 zijn investeringen nodig voor meer banen. Elke dag gaan 200.000 Gelderlanders in een andere provincie werken. Niet alleen voor hen zijn meer banen nodig, maar ook voor nieuwe generaties. Gelderland moet niet alleen een mooie woonprovincie zijn, maar ook weer een werkprovincie worden.

D66 wil investeren in een nieuwe economie. Gelderland heeft € 4 miljard aan vermogen. D66 Gelderland wil dit niet langer beleggen in Franse staatsleningen, maar investeren in innovatie en duurzaamheid.

Minder lasten

Mensen willen een integer bestuur dat luistert, goede dienstverlening biedt en een verstandig financieel beleid voert. Ook voor D66 zijn sterke gemeenten die de dienstverlening efficiënt en effectief leveren belangrijk. D66 wil minder bestuurlijke drukte. Daarom is D66 Gelderland voor de vorming van een landsdeel Oost. Niet alleen om bestuurlijke drukte weg te nemen, maar ook zodat Oost-Nederland eigen beleid kan maken voor een betere combinatie van landbouw en natuur en voor een betere aansluiting van de arbeidsmarkt op de industrie.

Beter onderwijs

D66 vindt dat Gelderland moet inzetten in beter onderwijs. Kennis is belangrijker voor het concurrentievermogen dan minder regels en betere wegen. Goed onderwijs vergroot de kans op meer banen. D66 wil scholen helpen in te zetten op energiebesparing en met het financieren van zonnepanelen en warmtekrachtinstallaties. Een belangrijke taak is volgens D66 te zorgen voor een goede aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt.

D66 Gelderland wil meer aandacht voor technisch onderwijs, goede technieklokalen en stages en leerwerkplekken.

D66: meer banen, beter onderwijs en minder lasten.

Maak op 18 maart het verschil. Uw stem telt dubbel. Investeer in Gelderland en hervorm in Nederland. Met D66 Nu vooruit!

Stem 18 maart D66!

Michiel Scheffer,
lijsttrekker D66 Gelderland

> Inhoudsopgave

>	Hoe wij willen dat de provincie werkt	5
	kerntaken en regie	6
	slagvaardig en grensoverstijgend	7
>	Regionale economie en innovatie	8
	economie	9
	groeiagenda	10
	leeragenda	12
>	Ruimtelijke ordening	16
	Regionale afstemming	18
	Leegstand en krimp	19
	Ruimte om te wonen	20
	Duurzame energie	20
	Ruimtelijke ordening ondergronds	22
	Landelijk gebied	22
>	Natuur, milieu, bodem, water	27
	Natuurbeheer, door wie en hoe	28
	Water in al zijn facetten	29
>	Mobiliteit en bereikbaarheid	32
	Fietsen	33
	Openbaar vervoer	35
	Goederenvervoer	36
	Bereikbaarheid over de weg	37
>	Kunst, cultuur en erfgoed	40
	Waardering voor vrijwilligers	42
	Verbinden	42
	Historie behouden	44
>	Bestuur	47
	Democratisch en slagvaardig	47
	Openheid van gegevens	50
	Kwaliteit en integriteit	51
>	Financiën	52
	Investeren in de toekomst	54
	Investeren door revolveren	54
>	Nawoord	57
>	Onze waarden en richtingwijzers	58
>	Colofon	60

slagvaardige

efficiënte

provincie

> **Hoe wij willen dat de provincie werkt**

De overheid is te ingewikkeld geworden. Tegenmacht en democratische controle zijn niet altijd goed georganiseerd. Daarom wil D66 nieuw ingevoerd beleid via onafhankelijk onderzoek evalueren. Dat vraagt volgens D66 om een sterke overheid die vrijheid, kansengelijkheid en sociale rechtvaardigheid toekomstvast kan maken. Wij willen dat de overheid simpel, slagvaardig en aanspreekbaar is.

De provincie heeft vooral een rol bij die taken waarvoor gemeenten te klein zijn en de Rijksoverheid te groot. Gemeenten zijn op veel onderwerpen dé aangewezen overheid om aan te sluiten bij lokale behoeften. Daarom zijn de afgelopen jaren meer taken, zoals de jeugdzorg, bij de gemeenten komen te liggen.

Boven die gemeenten zorgt de provincie voor de regie daar waar bovenlokale belangen spelen, gemeenten onderling concurreren, of waar gemeenten op dit moment onvoldoende krachtig zijn om activiteiten uit te voeren. We willen daarbij voorkomen dat Rijk, provincie, Europa, waterschap of semipublieke organisaties over elkaar heen buitelen. Dat maakt het veel te ingewikkeld voor burgers en bedrijven, en maakt de overheid ook inefficiënt en niet aanspreekbaar.

De provincie houdt zich alleen bezig met kerntaken

Een stem op D66 is een stem op een provincie die zich beperkt tot waar ze goed in is. Wat ons betreft concentreert de provincie zich dan ook op de volgende taken.

- > Regionale economie en innovatie.
Goede regionale aansluiting onderwijs op arbeidsmarkt.
Afstemming van plannen voor winkelcentra en bedrijventerreinen.
- > Ruimtelijke ordening.
Het regionaal creëren van randvoorwaarden voor de ontwikkeling van duurzame energie.
- > Natuur en milieu.
- > Bereikbaarheid per voet, fiets, openbaar vervoer én auto.
- > Bevordering van cultuur en cultuurhistorie.
Door bescherming van cultuurhistorie (erfgoed), archieven en bibliotheken.
Door het in stand houden en bevorderen van de Gelderse culturele infrastructuur.
- > Bevorderen van de kwaliteit van het openbaar bestuur.
Het daarvoor inzetten van de kracht van lokale en regionale (burger)initiatieven.
Toezicht (financieel) op gemeenten.
Het bevorderen van sterkere gemeenten door onderlinge samenwerking en/of samengaan te stimuleren.

kerntaken en regie

De provincie wordt nog efficiënter door de focus op kerntaken De focus op kerntaken betekent dat D66 er géén voorstander van is om de provincie ook nog een rol te geven in andere zaken. Alleen als er een directe relatie is met één van de kerntaken, zoals regionale economie, kan hier een uitzondering op worden gemaakt. Als gemeenten te klein zijn, onvoldoende bestuurskracht of financiële draagkracht bezitten om hun taken goed en zelfstandig uit te voeren, of deze taken organiseren in ondoorzichtige samenwerkingsverbanden, neemt de provincie die taken niet over. In die gevallen moet de provincie gemeenten activeren sterk genoeg te worden of te streven naar samengaan. In onze financiële paragraaf vindt u hoe de focus op kerntaken middelen vrijmaakt voor

lastenverlaging en/of intensivering van de inspanning op de genoemde hoofdtaken.

De provincie heeft een beperkt ambtenarenapparaat nodig De activiteiten van de provincie zijn wat D66 betreft, naast het beheer van de provinciale wegen, vooral regietaken. Hierdoor ontbreekt de noodzaak voor grote uitvoeringsorganisaties. De provincie stelt kaders, verdeelt budgetten en ziet toe op doelmatige uitvoering door overheidsinstellingen, bedrijven, gemeenten of inwoners zelf. Niets meer, maar ook niets minder. In onze provincie betekent dit dat het provinciale ambtenarenapparaat de komende jaren krimpt doordat we minder aandacht willen voor sport, welzijn en sociaal beleid. Door de verschuiving van de jeugdzorg naar gemeenten wordt de inzet van de provincie ook hierop afgebouwd.

slagvaardig en grensoverstijgend

De provincie is een aanjager van slagvaardige gemeenten

We willen een provincie die gemeenten verder laat kijken dan de gemeentegrens en zorgt dat ze plannen voor winkelcentra, bedrijventerreinen, woonwijken en wegen op elkaar afstemmen. Dat is ook in het belang van hun inwoners. We stimuleren deze samenhang door bij subsidies eisen te stellen bij bovengemeentelijke projecten. Slagvaardig houdt voor ons ook in dat we scherp letten op gemeentelijke slagkracht. Als gemeenten niet meer toegerust zijn op nieuwe taken of dit alleen nog met behulp van ondemocratische samenwerkingsverbanden tot stand kunnen brengen, wil D66 samengaan aanjagen. Daarnaast wil D66 dat de provincie streng toezicht houdt op de financiën van de gemeenten als de gemeenteraad die controle verzaakt.

Onze provincie vergroot de eigen slagkracht

Nu er meer taken en bevoegdheden naar grotere gemeenten schuiven komt er een moment dat de bestuurslaag daarboven, de provincie, mee moet schuiven. Nu merken we soms al dat de provincie slagkracht mist om haar kerntaken naar behoren uit te voeren. Dan lopen provincies vast op uitdagingen die samenwerking tussen buurprovincies, ook over landsgrenzen heen, vereisen. Landsdelen met meer slagkracht en het vermogen echt regionaal resultaat te boeken zijn in dat geval een oplossing. Wat D66 betreft mondt deze discussie uit in het samengaan van onze provincie met Overijssel tot één landsdeel Oost. Bestaande provinciegrenzen zijn voor ons daarbij niet heilig.

De provincie kijkt over de eigen grenzen heen

Wat over de provinciegrens besloten wordt, kan van groot belang zijn voor de eigen provincie. Zaken als economie, vervoer en milieuverontreiniging houden namelijk niet op bij de provincie- of zelfs landsgrens. Door de ligging van Gelderland aan de Duitse grens is internationale samenwerking en een grensoverstijgende arbeidsmarkt vanzelfsprekend. Voor grote delen van Gelderland en ook Limburg en de noordelijke provincies, geldt dat Nederlanders in Duitsland (willen) werken, studeren, vrije tijd doorbrengen en vice versa. Daarnaast heeft de provincie te maken met Europees beleid, zoals de onder Europese wetgeving beschermde natuurgebieden Natura 2000 en de Europese landbouwsubsidies, maar ook Europese regels voor lucht- en waterkwaliteit. Meer dan de helft van de EU-wetgeving komt terecht bij lokale en regionale overheden, die de wetgeving moeten uitvoeren.

De provincie wil samenwerken met andere regio's in Europa die met dezelfde problemen en uitdagingen kampen. D66 wil de krachten zowel in Den Haag als in Brussel bundelen, om samen op te komen voor de belangen van de inwoners over alle in dit programma beschreven onderwerpen.

leren

werken

groeien

> Regionale economie en innovatie

De economische crisis en andere factoren leiden tot een ingrijpende verandering van de Europese economieën. Dit raakt ook de economie van de provincie Gelderland. D66 is van mening dat de economische groeicijfers, zoals die vóór 2008 gebruikelijk waren, niet snel weer zullen terugkeren. Op landelijk niveau wordt al naar hervorming van de belastingen gekeken en zijn voorzieningen op het terrein van zorg, pensioen en inkomen met steun van D66 flink aangepakt.

economie

Krachtige steden Steden ontwikkelen zich steeds meer tot de groeimotor van de economie, daarbij gestimuleerd door de aanwezigheid van hoogwaardige onderwijsinstellingen. Er is in heel Europa een duidelijke trend zichtbaar dat regio's met krachtige steden een steeds belangrijkere rol vervullen. De verstedelijking zal zich verder voortzetten en het omringende landelijke gebied zal nieuwe, hoogwaardige functies vervullen. In Nederland zijn het de provincies die de kruisbestuiving tussen de stedelijke regio's en het omliggende gebied organiseren. De ontwikkelingen binnen de retailmarkt (detailhandel en consumentgerichte dienstverlening zoals banken en reisbureaus) frustreren de stedelijke ontwikkeling. De sterke ontwikkeling van het internet speelt hierbij een grote rol.

Regionale economie Ook in Gelderland verandert de structuur van de regionale economie. Naast enkele grotere bedrijven en het mkb - waaronder veel familiebedrijven - ontstaan er steeds meer netwerken van samenwerkende zzp'ers. Er ontstaat een mengeling van startups, zeer lokaal gebonden ondernemerschap en clusters rondom de topsectoren.

Kenmerkend voor onze tijd zijn de snelle technologische ontwikkelingen in combinatie met moeilijk verkrijgbaar investeringskapitaal en het ontbreken van de juist geschoolde arbeidskrachten. Zonder snelle maatregelen zullen werkgevers in toenemende mate talent over de grens zoeken, hetzij technologisch onderlegd, dan wel vakmatig geschoold.

Technologische ontwikkelingen De afgelopen decennia hebben het internet (het web) en de informatietechnologie een onstuimige groei doorgemaakt. Nieuwe webtechnologie zal ertoe leiden dat machines, goederen en onderdelen met elkaar kunnen communiceren. Het 'internet of things and services' heeft gevolgen die voor de meeste mensen buiten hun bevattingvermogen liggen. Deze beweging wordt aangeduid als de 'vierde industriële revolutie'. Bedrijven moeten inspelen op ontwikkelingen als robottechnologie, 3D-printen, 'big data', 'internet of things' en nanotechnologie. De uitdagingen die deze revolutie met zich meebrengt zijn groot, maar bedrijven hebben geen keus, als ze zich niet aanpassen krijgen ze het heel moeilijk.

D66 Gelderland streeft er daarom naar om ontwikkeling van de glasvezelinfrastructuur ook in de kleine kernen en de buitengebieden financieel mogelijk te maken. Zowel voor de leefbaarheid van het platteland alsook voor een

vergrijzende bevolking, om met behulp van domotica in de eigen woonomgeving te blijven functioneren, is dit een uiterst wenselijke ontwikkeling. De provincie speelt bij deze bovenlokale infrastructuur een belangrijke ondersteunende rol.

Veerkracht Gelderse bedrijven D66 is ervan overtuigd dat de bedrijven in Gelderland de kracht en de potentie hebben om de economische transformatie om te zetten in kansen. Met extra steun van de provincie kan in de komende vier jaar dit herstel versneld worden, waardoor de economie van Gelderland zich significant kan verbeteren in termen van winstgevendheid, werkgelegenheid en innovatief vermogen.

Landbouw en economie - Food Valley De Food Valley is een unieke en omvangrijke clustering op wereldniveau van kennis en wetenschap, bedrijven en onderzoeksinstituten met één focus: voeding. Het Wageningen Universiteit en Research Centrum (WUR) is het kloppend kennishart. In Gelderland loopt het programma Food Valley ambitie 2020, waarin overheden en WUR investeren in de ontwikkeling van de Food Valley kennis-as en de kraamkamer voor innovaties in de agrofoodsector. Hier wordt ook nadrukkelijk de verbinding gezocht met al bestaande glastuinbouwgebieden.

D66 kiest voor de volgende speerpunten:

- > Groeiagenda: faciliteren van de kracht van inwoners, ondernemers en organisaties door bestuurskracht in stedelijke regio's, wegnemen van grensbarrières en ontwikkeling van mkb in steden en in het landelijk gebied.
- > Leeragenda: faciliteren van een lerende economie door extra in te zetten op scholing en bijscholing, zodat in de nationale, lokale en grens-overstijgende arbeidsmarkt zoveel mogelijk mensen kunnen werken.
- > Bevorderen van vakmanschap en een hoogwaardig vestigingsklimaat.

- > Bevorderen van vitale binnensteden met gezonde winkelgebieden.
- > Inzetten op groei van een meer internationaal bezochte Gelderse vrijetijdseconomie.
- > Ondersteuning van Food Valley en Health Valley.

D66 benadrukt hierbij dat in essentie verbetering van werkgelegenheid alleen kan door te zorgen voor meer werk. Het heeft geen zin om veel geld te steken in het bij- of omscholen van werklozen als ze worden opgeleid voor werk dat er niet is. Dat is ondoelmatige besteding van belastinggeld en leidt tot valse hoop bij degenen die een nieuwe baan hard nodig hebben.

groeiagenda

Bestuurskracht en samenwerking hebben in diverse regio's in Nederland geleid tot economische groei, duurzaam ondernemerschap en innovaties. Aansprekend voorbeeld is de regio Eindhoven. Continuering van het Gelderse topsectoren- en innovatiebeleid (periode 2010-2015) is niet genoeg om voldoende groei te genereren. Voor groei is het noodzakelijk om verdere stedelijke netwerkvorming in diverse Gelderse regio's te bevorderen. Op strategisch niveau wordt groei ondersteund door de juiste randvoorwaarden te realiseren. Dat zijn: overal beschikbare goede digitale bereikbaarheid, minder grensbarrières, goed functionerende kenniscirculatie, de juiste gekwalificeerde arbeid en kapitaal voor het Gelderse mkb-bedrijfsleven. Innovatie en valorisatie op de domeinen health, food, energie- en milieutechnologie en mode en design zijn van groot belang voor de (toekomstige) economische ontwikkeling van Gelderland.

Universiteiten, hogescholen en mbo-opleidingen in Gelderland zijn broedplaatsen voor innoverende starters. De gang van een nieuw idee tot een commerciële doorbraak vergt veel uithoudingsvermogen en tijd. Voor

hightech bedrijven in het bijzonder is het lastig om uit te groeien tot een robuuste onderneming. D66 wil ondersteuning van innoverende starters intensiveren en daarbij een beroep doen op gepensioneerden met ervaring in het bedrijfsleven.

Initiatieven en knowhow van Gelderse kennisinstellingen (waaronder hogescholen en universiteiten) en het bedrijfsleven zijn daarbij onontbeerlijk. Kansrijke ontwikkelingen en initiatieven verdienen het om in de ontwikkelfase substantieel financieel te worden ondersteund.

Topsectoren/Food Valley en Health Valley

Met het topsectorenbeleid wil de provincie Gelderland een sterke regionale economie stimuleren. Uitgangspunt is dat de overheid niet stuurt met regels en subsidies, maar dat Nederlandse bedrijven de ruimte krijgen om te ondernemen, te investeren, te innoveren en te exporteren. Met het programma Topsectoren wil Gelderland de ambitie: een toekomstbestendige en internationaal concurrerende Gelderse economie op basis van sterke, innovatieve food-, health- en maaksectoren, verwezenlijken. Om die ambitie te kunnen realiseren maakt de provincie zich hard voor het versnellen van technologische en marktinnovaties, internationalisering, een toename van gekwalificeerde arbeidskrachten en het creëren van een excellent vestigingsklimaat. De rol van de provincie is daarbij aanjager, facilitator en regisseur. D66 wil dat de provincie Gelderland het topsectorenbeleid ondersteunt met revoluerende middelen die beschikbaar worden gesteld voor cofinanciering.

Op uitvoerend niveau kan netwerkvorming en ondernemerschap gestimuleerd worden door het faciliteren van ecosystemen¹ (campussen, incubators, startup-programma's, procesmiddelen en dergelijke) en verbindingen

¹ *Vergelijking met de natuur, waar binnen een gebied planten en dieren samenwerken maar ook concurreren om voedsel en daarbij een balans kunnen vinden.*

tussen clusters. D66 vindt dat Gelderland haar bestuurskracht kan inzetten om continu te werken aan samenwerking, investering en interventies om randvoorwaarden voor groei te genereren. Deze opgave is niet meer vrijblijvend, maar noodzakelijk om zoveel mogelijk ruimte voor werk en creativiteit te creëren.

Grenzen Nog steeds vormt de grenslijn tussen Nederland en Duitsland een economische barrière, vanwege vooral taalvaardigheden, fiscale systemen, administratieve regelgeving en diploma-erkenning. Zonder grenzen zou er meer werk beschikbaar zijn voor de inwoners van de grensregio's. Als de kans op werk in de grensregio's toeneemt, worden die regio's ook een meer aantrekkelijke plek om te (blijven) wonen. D66 is van mening dat provinciale bestuurskracht in samenwerking met Gelderse gemeenten kan bijdragen aan het slechten van de grensbarrières op de arbeidsmarkt.

Samen met Twente vormt Gelderland één van de belangrijkste regio's voor de maakindustrie, deze is sterk verweven met Duitsland. Van oudsher kent Gelderland een aanzienlijke maakindustrie, verspreid over de vele landelijke gebieden van de provincie. Het Gelderse mkb draait mee in de 'eredivisie' en is een onmisbare banenmotor. Verbetering van de industriële werkgelegenheid in Gelderland moet nadrukkelijk ook door het mkb worden gedragen. D66 wil de komende periode gebruiken om de mkb-bedrijven in Gelderland te helpen met het verbeteren van hun positie.

Financiële ondersteuning gebeurt onder andere met 'revoluerende fondsen' (zie hoofdstuk financiën). Ontwikkelingsmaatschappij Oost NV zorgt hierbij voor de uitvoering van het beleid. Uit evaluaties blijkt dat het programma in de afgelopen periode succesvol was en heeft bijgedragen aan banengroei in Gelderland. Daarom wil D66 het programma voortzetten in de periode 2016-2020. Daarnaast wil D66 een goed beeld krijgen van het aantal familie-

bedrijven in Gelderland dat de komende 10 jaar te maken krijgt met bedrijfsoverdracht. Om te waarborgen dat de werkgelegenheid behouden blijft moet er voor succesvolle overdrachten voldoende financiële en fiscale ondersteuning voorhanden zijn.

leeragenda

Het WRR-rapport ‘Naar een lerende economie’ vormt de basis voor de leeragenda van D66. De opgaven waar de Nederlandse economie voor staat en op moet anticiperen zijn samen te vatten in de productiviteitsopgave (meer met minder), de toenemende internationale verwevenheid (afhankelijkheden) en het snelle en veelvormige karakter van innovatieprocessen (vele aanjagers).

Scholing werknemers De ‘Brug-WW’² biedt werkzoekenden de kans zich om of bij te scholen, maar bekostiging van de opleiding en aanbod van de juiste, gevraagde opleiding kan problematisch zijn. Denk aan onderwerpen als ‘embedded software’ en ‘big data’ of specifieke vaktechnische opleidingen. Niet alleen is scholing belangrijk in het geval van werkloosheid, maar ook - en vooral - voor werkenden om voorbereid te zijn op een wisseling van werkkring. D66 wil dat juist deze scholingsmotor harder gaat draaien

D66 wil arbeidsmarktbeleid en economisch beleid integraal inrichten ter stimulering van het Gelderse verdienvermogen. De regio zal daarin centraal staan bij het creëren van verbetering van de werkgelegenheid. De centrale vraag is dan: “Hoe creëren we met elkaar een lerende economie in deze regio?” D66 stelt voor dat de provincie een aanjaagrol vervult in het aansporen van de regio’s en het ondersteunen bij de regionale planvorming door het inzetten

van een denktank/adviesgroep, gericht op de organisatie van het proces en het plan.

Eigen kracht/persoonlijk leren D66 vertrouwt op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Dat houdt in dat D66 ervan uitgaat dat mensen uit leergierigheid en interesse zelf het initiatief nemen een opleiding of cursus te volgen, al dan niet gerelateerd aan hun beroep.

Duits In een groot deel van Gelderland, niet alleen aan de grens, is beheersing van de Duitse taal belangrijk voor de economie. D66 wil dat de jonge generatie aangemoedigd wordt om de Duitse taal al vroeg te leren en bekend te raken met de Duitse cultuur en gewoonten. Daarvoor moeten op basisscholen, in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs extra programma’s voor de Duitse taal en cultuur aangeboden worden. In het voortgezet en het beroepsonderwijs kan concreet worden aangestuurd op meer uitwisselingen, waarmee eventuele onbekendheid weggenomen wordt. D66 wil voor deze belangrijke beleidswijziging financiële middelen inzetten op basis van benchmarking met Limburg en de noordelijke provincies.

Stages Met het nieuwe beleid voor de ov-studentenkaart voor het mbo heeft ook deze doelgroep de mogelijkheid om stageplekken op grotere afstand van de woonplaats te vinden. D66 vindt het belangrijk dat de Gelderse steden vervolgens investeren in jonge ondernemers en jong talent uit het landelijk gebied. Op die manier kunnen ze succesvol hun loopbaan starten door in contact te komen met ervaren ondernemers, boegbeelden voor het regionaal mkb. Het zou mooi zijn als de jonge generatie kiest om in Gelderland te blijven in plaats van (definitief) naar de Randstad te trekken. D66 wil internationale stages faciliteren (vooral tussen Duitsland en Nederland). De bestaande kloof tussen bepaalde veel gekozen studies en de afnemende vraag daarnaar bij bedrijven, is D66 een doorn in het oog. De Rijksbekostiging van mbo- en hbo-opleidingen is niet arbeidsmarkt-gerelateerd. D66 wil in het mbo

² Als een werkzoekende aan de slag gaat in een sector waar een tekort is, krijgt diegene voor de uren dat hij of zij werkt salaris en de uren waarin wordt omgeschoold een WW-uitkering.

meer positieve aandacht voor opleidingen die gerelateerd zijn aan technologische ontwikkelingen. D66 wil dat er in kansrijke sectoren meer leerwerktrajecten komen, in navolging van successen in Duitsland. Daarnaast wil D66 in het hbo meer positieve aandacht voor het voortbouwen op de 'Centers of Excellence'. D66 vindt dat de provincie een aanjaagrol kan vervullen in de samenwerking van economische partners met als doel een betere afstemming tussen vraag en aanbod op hbo-niveau en spreiding van het aanbod over de provinciale steden.

Zzp'ers De afgelopen jaren hebben ervaren professionals en vakmensen steeds als zzp'er een zelfstandig bestaan opgebouwd. Er zijn twee bewegingen waar te nemen. Allereerst een trend dat traditionele bedrijven en organisaties vervangen worden door netwerken van samenwerkende zzp'ers. Ten tweede een trend dat deze traditionele bedrijven en organisaties onvoldoende hun vraag weten te formuleren om zo de juiste zzp'ers in te schakelen. In beide gevallen gaat het om transparantie en verbindingen op het regionale niveau, waarin opdrachtgevers en opdrachtnemers elkaar weten te vinden. D66 vindt dat de provincie een rol heeft bij het opzetten van een structuur waarbij zzp-netwerken aan elkaar en aan de vragende partijen worden gekoppeld. Belangrijk is ook het verbinden van zzp-netwerken aan het onderwijs. Er liggen kansen in het betrekken van zzp-netwerken bij het voorbereiden van studenten op een werkzaam leven als zelfstandig professional. D66 vindt dat de provincie haar invloed kan aanwenden in 'triple helix'-verband³ voor de voorbereiding van studenten op een werkend leven als zelfstandig professional.

Vakmanschap De kleinschaligheid van vakmanschap kan een bron van inspiratie en innovatie zijn op de werkvloer. De 'vakroute' is

³ *Intensieve en gerichte samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven gericht op innovatie.*

een opleidingsroute in het vmbo en het mbo. De route kenmerkt zich door leren en oriënteren in de praktijk vanaf leerjaar 1 en een nauwe samenwerking tussen vmbo, mbo en werkgevers. Inmiddels zijn er 92 vakcolleges in Nederland, waarvan enkele in Gelderland. D66 waardeert vakmanschap wil meer vakcolleges in Gelderland openen. D66 wil investeren in technische voorzieningen voor het hbo en mbo, als startende ondernemers deze ook kunnen gebruiken.

Vestigingsklimaat Een hoogwaardig vestigingsklimaat is van vitaal belang voor bedrijven, dienstverleners en non-profit organisaties die zich willen vestigen in Gelderland. D66 wil in de hele provincie een uitstekend vestigingsklimaat realiseren dat voldoet aan alle moderne eisen: cultuur, onderwijsvoorzieningen, een hoogwaardige IT-infrastructuur (breedband), goede bereikbaarheid en passende logistieke netwerken (wegen, vaarwegen, spoorwegen en containeroverslag terminals). Bij herstructurering van locaties moet er pragmatisch worden omgegaan met belemmerende regelgeving. Om mogelijke investeerders aan te trekken moet er een goed overzicht zijn van de vaardigheden van de Gelderse werknemers. Ontwikkelingsmaatschappij Oost NV kan dit uitvoeren.

Vitale binnensteden met gezonde winkelgebieden De Gelderse binnensteden zijn als grootste werkgever cruciaal voor de Gelderse economie. Winkels zijn als integraal onderdeel van stadscentra belangrijk voor de leefbaarheid en de beleving van onze binnensteden.

De winkelleegstand in Gelderland is de afgelopen jaren met 10% gegroeid. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving staat er alleen al in Nijmegen met 8,4% een record aan winkelloppervlak leeg. Opvallend hierbij is de structurele leegstand: een derde van de winkels staat langer dan drie jaar leeg. Dit is het resultaat van het blijven ontwikkelen van retailoppervlak, ondanks een dalende vraag als

gevolg van het lage consumentenvertrouwen, de groei van online verkoop en de consument die anders winkelt. Dit heeft effect op de vraag naar winkellocaties en –functies in de binnenstad. Het vraagt om een heroverweging van locaties voor nieuwe winkelgebieden.

D66 wil een voortzetting van het huidige beleid en intensivering van een gezamenlijke aanpak vanuit winkels, horeca, cultuur, vastgoedbranche en gemeenten onder regie van de provincie. Doel is de aantrekkelijkheid van de bestaande binnensteden en centra als winkelgebied en woonomgeving te versterken, vanuit het gezichtspunt van een nieuwe functie naast bestaande winkelcentra en internetverkoop. Dit om verval en verdere leegstand tegen te gaan en levendigheid terug te brengen. D66 wil door binnenstedelijke herverkaveling functies versterken.

De provincie dient samen met de gemeenten faciliteiten te bieden om deze veranderingen te stimuleren. Een gezonde toekomst van de Gelderse binnensteden hangt vooral af van de mate waarin partijen samen inspelen op de veranderende consumentenbehoefte en het consumentengedrag. Dat vraagt om een integrale ruimtelijke visie, waarbij aandacht moet zijn voor:

- > Concentratie en focus van horeca en winkels in bestaande Gelderse retail-kerngebieden: binnensteden, winkelcentra en woonboulevards.
- > Leegstand voorkomen en terugbrengen; geen uitbreiding retailoppervlak (niet bouwen voor leegstand), saneren en afwaarderen stimuleren.
- > Tegengaan van verloedering door aanpak van leegstand. Ruimte voor creatieve oplossingen voor leegstand en actief ondersteunen van ruilverkaveling; verplaatsing winkels naar de kern, transformatie (wonen boven winkels, diensten, kunst en cultuur, lichte horeca) en stimuleren lastenverlichting voor

zelfstandigen/startups in langdurig leegstaande panden.

- > Geen megawinkels buiten de bestaande winkelgebieden. D66 wil de Gelderse geeft geen ruimte voor zogenaamde weide-winkels. Uitbreiding van retailoppervlak en vestiging van grootschalige retail (zoals hypermarkten, outlet centra en themaparken) zijn alleen toegestaan binnen bestaande aangewezen gebieden vanuit de provinciale Omgevingsvisie. Uitbreiding van bovenregionaal verzorgende centra is alleen mogelijk op voorwaarde van een aantoonbaar duurzaam bovenregionaal verzorgingsgebied, complementaire functie en aantrekkingskracht, zonder concurrentie en/of kannibalisatie op bestaande (bovenregionale) centra.
- > Verdere integratie met Gelderse cultuur, historie, evenementen en toerisme: het creëren van extra trekkers voor Gelderse binnensteden. Dit is een toevoeging aan de promotie van Gelderland.
- > Uitbreiding van de stadscontracten met een ‘economisch offensief binnenstad’ met diverse gemeenten.
- > Aanstellen van een manager binnensteden Gelderland. Het opzetten van een professioneel binnenstadmanagement in een publiek-privaat samenwerkingsverband van exploitanten, vastgoedeigenaren en overheid.
- > Vrije tijd

Inzetten op groei en meer internationaal bezochte Gelderse vrijetijdseconomie Er is geen één Gelderland, er zijn vier verschillende regio's die elk hun eigen unieke kenmerken hebben. Gelderland is mede daarom al jaren de populairste bestemming voor een binnenlandse vakantie. De provincie heeft een rijk en gevarieerd aanbod aan dagattracties en evenementen. Burgers' Zoo, Nationaal Park De Hoge Veluwe, het Kröller-Müller Museum en Dolfinarium Harderwijk trekken samen jaarlijks circa drie miljoen bezoekers. De Nijmeegse Vierdaagse, het grootste vrij toegankelijke evenement van Nederland, trekt in één week 1,5

miljoen bezoekers. Maar ook festivals als Appelpop en Zwarte Cross zorgen ervoor dat steeds meer mensen de weg naar Gelderland weten te vinden. De vrijetijdsector is goed voor bijna 6% van de arbeidsplaatsen in onze provincie. Promotie van de Gelderse regio's moet daarom één van de prioriteiten van de provincie zijn. D66 maakt zich zorgen over de achteruitgang van de toeristische infrastructuur en daarom ziet D66 hier voor de provincie een stimulerende en faciliterende rol weggelegd. Er is namelijk nog ruimte voor groei. Gelderland kan haar potentieel beter benutten door de volgende doelstellingen te realiseren:

- > Betere digitale en overzichtelijke informatievoorziening met betrekking tot attracties, evenementen en bezienswaardigheden.
- > Betere ondersteuning van organisatoren van evenementen.
- > Vergrote zichtbaarheid en aantrekkelijkheid van de cultuurhistorische waarden, voortgekomen uit de bevrijding aan het einde van de Tweede Wereldoorlog in het gebied Arnhem-Nijmegen (Liberation Route).
- > Ontwikkeling van het World Food Experience Center in Ede.
- > Grotere aantallen meerdaagse overnachtingen met een verbeterde aansluiting van vraag en aanbod naar type en kwaliteit.

De provincie moet inspringen op de ontwikkeling dat steeds meer mensen gebruik maken van smartphones, door een Gelderland-app te ontwikkelen. Daarnaast kan de website van de vier Gelderse regionale bureaus voor toerisme veel toegankelijker worden gemaakt. Bij voorkeur worden de website en de app in dezelfde herkenbare huisstijl gemaakt.

De marketing kan zich naast toerisme ook richten op onderwijs, cultuur en economie, zodat een integraal concept ontstaat. Onderliggende voorwaarde is hierbij dat heel Gelderland over een snelle internetverbinding

beschikt. De provincie kan daarbij facilitair optreden door het creëren van een platform waar partijen elkaar ontmoeten.

Gemeenten in de provincie moeten niet gaan concurreren maar de samenwerking zoeken en elkaar versterken.

De provincie moet zich hard maken om onderdelen van de Liberation Route te verbinden, zoals het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945 in Groesbeek, Informatiecentrum Slag om Arnhem, het Airborne Museum in Oosterbeek en hotel De Wereld in Wageningen. Niet alleen om dit stuk van onze geschiedenis levend te houden, maar ook omdat deze locaties veel Nederlandse en buitenlandse bezoekers trekken. Ook het World Food Experience Center dat de komende tien jaar ontwikkeld en gebouwd wordt, zal op het gebied van voeding veel bezoekers van over de hele wereld trekken.

Vrijetijdseconomie Door demografische ontwikkelingen is er sprake van een groeiend aantal vitale ouderen. De Gelderse vrijetijdseconomie kan profiteren van deze toenemende groep mensen. Met de vergrijzing en de populariteit van elektrische fietsen is er een toename van het aantal fiets- en wandelvakanties te verwachten, zeker op de Veluwe. Door te zorgen voor een goed netwerk van fiets- en wandelroutes en de aanleg van strategisch geplaatste oplaadpunten voor elektrische fietsen, kan de provincie inspelen op een veranderende markt.

Als er onderzoek nodig is naar de wensen van de 'oudere' recreant, kan de provincie een faciliterende rol op zich nemen door het uitzetten en financieren van dit onderzoek. Er worden in Nederland en in de ons omliggende landen steeds meer campers verkocht, maar er zijn onvoldoende overnachtingsmogelijkheden. Bij de ontwikkeling van nieuwe standplaatsen hebben locaties met faciliteiten de voorkeur. Daarmee wordt het voor campergebruikers aantrekkelijker om enkele dagen te blijven.

ruimte

optimaal

benutten

> Ruimtelijke ordening

De provincie heeft als gebiedsregisseur wat D66 betreft belangrijke taken op het gebied van ruimtelijke ordening. Dat betekent voor ons: ruimte vrijlaten voor natuurontwikkeling, duurzame energie als wind en zon, en compacte steden en dorpen zodat we landschap en natuur sparen.

Een bijzondere situatie in Gelderland is dat maar zo'n 10 % van het grondgebied is bebouwd, de rest bestaat voor ongeveer de helft uit landbouwgrond en voor de andere helft uit natuur. Dat betekent dat oprukkende bebouwing zoals uitbreiding industrieterreinen, aanleg wegen en andere infrastructuur, maar ook intensivering van landbouwactiviteiten, een beroep doet op de spaarzame ruimte voor natuur en landschap.

De nadruk ligt op het behoud van de historische kenmerken van het landschap en een logisch gevolg hiervan is een flexibel, duurzaam en meervoudig ruimtegebruik. Als er ergens toch gebouwd moet worden in het groen omdat er binnenstedelijk en in de dorpen geen ruimte meer is, dan willen we dat er op een andere plek natuur of ruimte voor recreatie voor terugkomt.

D66 geeft ruimte aan:

- > Een vitaal platteland en krachtige steden door binnenstedelijk en binnen de dorpen te bouwen.
- > Het bestrijden van leegstand door een actieve rol van de provincie bij het voorkomen van bouwplannen waar geen behoefte aan is.
- > Natuurontwikkeling en recreatie dichtbij dorpen en steden.
- > Windturbines in lijnopstellingen langs wegen en waterwegen of op bedrijventerreinen.
- > Stallen die milieu- en diervriendelijk zijn en beter zijn voor de volksgezondheid.

duurzaam gebruik van de ruimte

Duurzaam ruimtegebruik en maatschappelijke welvaart

Het indelen van de ruimte doe je voor de lange termijn en het is de taak van de provincie om die ruimtelijke indeling toekomstbestendig te maken. Dat vraagt een provincie die de regie neemt en die alle belangen meeweegt, economische, sociale en ecologische. Deze keuzes worden vastgelegd in een Omgevingsvisie. D66 wil de bestaande infrastructuur optimaal benutten en kiest daarom voor het bouwen in de buurt van bestaande ov-knooppunten. Door compact te bouwen rondom bestaande infrastructuur kan de provincie waardevol landschap elders sparen. D66 wil investeren in het behoud en de versterking van grote natuurgebieden uit het Gelders Natuurnetwerk (voorheen Ecologische Hoofdstructuur, EHS), zoals de Veluwe en de Rijntakken. Deze natuurgebieden moeten over de provinciegrens heen worden verbonden, bijvoorbeeld de Veluwe met de Utrechtse Heuvelrug (met een ecoduct bij Terschuur) en Arnhem met het Reichswald in Duitsland.

Versterken gebeurt wat D66 betreft door deze natuurgebieden en de tussenliggende kleinere oppervlakten natuur aan elkaar te koppelen via beken, kanalen, ecoducten of landbouw die we in natuur omzetten. Dat uitgangspunt is vastgelegd en wordt uitgevoerd in de programma's Gelders Natuurnetwerk en Groene Ontwikkelingszone. Daarnaast is er een programma Ontsnippering voor de aanleg van fauna-voorzieningen.

Gebieden staan voor D66 niet op zichzelf: er bestaat een wisselwerking tussen natuur, landbouw, infrastructuur en steden. D66 vindt daarom dat die gebieden elkaar moeten versterken, door bijvoorbeeld natuur in de nabijheid van steden als recreatiegebied aan te leggen, of bij ruilverkaveling ook te denken aan mensen uit de steden die een stuk grond willen kopen voor eigen gebruik. De

stad-/landverbinding kun je versterken door voedsel dat in de directe omgeving wordt geproduceerd, rechtstreeks op de markt te koop aan te bieden zoals bij de Hooge Kamp bij Apeldoorn.

Duurzaam ruimtegebruik betekent voor D66 slim omgaan met de schaarse ruimte. D66 wil meer inzetten op meervoudig ruimtegebruik. Natuurgebieden kunnen bijdragen aan economische ontwikkeling in de vorm van recreatie en toerisme. Het verdiende geld wil D66 naar het natuurbeheer laten gaan. Boeren krijgen daarom in Gelderland meer ruimte om naast hun agrarische activiteiten op hun land ook duurzame energie op te wekken door zonneakkers, kleine windmolens of biomestvergisting toe te passen. Hiermee worden haalbaarheid en economische aantrekkelijkheid van investeringen vergroot.

regionale afstemming

Regionale afstemming ruimtelijke ordening

D66 wil dat de provincie de samenwerking tussen de gemeenten stimuleert. Deze gemeentelijke samenwerking is ook in het economische voordeel van de gemeenten, omdat ze niet met elkaar hoeven te concurreren. Regionale afstemming is essentieel voor een goede ruimtelijke ordening. De provincie moet een samenhangend totaalplaatje van natuur, steden, bedrijven en infrastructuur vormgeven. Niet elke gemeente heeft een nieuw eigen bedrijventerrein nodig. De provincie moet hierbij zowel rekening houden met de voorzieningen binnen de provincie, als over de grenzen van de provincie heen: als er net over de provinciegrens een prima bedrijventerrein ligt wil D66 dat de provincie niet meegaat in de wens van de grensgemeente om er nog een aan te leggen.

Omgevingsvisie

De provincie moet een actieve rol vervullen bij het verminderen van planologische overcapaciteit in ruimtelijke plannen, zo nodig met inzet van inpassingsplannen. Voor D66 is de Omgevingsvisie, het

provinciale ruimtelijke ordeningsplan, daarvoor het middel: als gemeenten hun plannen voor wegen, woningen, kantoren, winkels en bedrijven niet op elkaar afstemmen, dan vindt D66 dat de provincie geen ruimte voor die plannen hoeft te creëren.

leegstand en krimp

Omgaan met leegstand en krimp In gebieden waar de bevolking krimpt, willen we de leefbaarheid behouden met goede weg-, fiets- en railverbindingen met vitale groeigebieden en door leegstaande gebouwen te slopen. D66 wil dat de provincie samen met de gemeenten in de krimpgebieden zoekt naar mogelijkheden voor nieuwe groei, zoals biologische landbouw en veeteelt, duurzame energiewinning (zon, wind, biomassa), toerisme, recreatie en natuur. Voor D66 is het credo: meebewegen met krimp en van krimp een kans maken. De kern van krimp goed behandelen is daarbij voor D66: voorzieningen en bestuurseenheden fuseren (gemeenten), combineren (scholen) of specialiseren (ziekenhuizen). Een mooi voorbeeld is de buurtmarkt Breedeweg in Groesbeek. Mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt werken hier in de supermarkt, de lunchroom, de bakkerij en de catering. Er wordt samengewerkt met boeren uit de omgeving. Daardoor liggen er veel lokale producten in de schappen zoals groenten, fruit, vlees, wijn, sappen en honing. Door het slim combineren van activiteiten blijven de voorzieningen voor bewoners in stand.

Leegstand Leegstand is een steeds groter wordend probleem. Veel kantoren, winkels, boerderijen en bedrijventerreinen staan leeg of komen leeg te staan. De huidige wet- en regelgeving staat goede initiatieven soms in de weg. D66 kiest voor:

- > Regionale afstemming ruimtelijke ordening.
- > Herbestemmen makkelijker maken.
- > Waar nodig slopen.

Herbestemmen makkelijker maken D66 vertrouwt erop dat mensen vaak zelf met goede oplossingen komen, zij kennen de lokale situatie immers het beste. D66 wil deze oplossingen de ruimte geven in plaats van in de weg te staan met gedetailleerde regels. D66 vindt daarbij inpassing in de omgeving wel een voorwaarde, maar hoe mensen dat willen oplossen is meer aan hen dan aan de provincie of de gemeente. D66 ziet veel mogelijkheden voor herbestemming. Kantoren kunnen bijvoorbeeld verhuurd worden als vergadercentra. Vaak liggen bedrijventerreinen net buiten de stad waardoor ze prima gebruikt kunnen worden als overslagplaats voor goederenvervoer.

D66 wil ondernemers in het landelijk gebied de ruimte geven voor verbredingsactiviteiten. Van het opwekken van duurzame energie door middel van biovergisting, zonneakkers of windenergie tot boerderijwinkels, pannenkoekenboerderijen, minicampings of het overnemen van zorgtaken. De provincie moet in haar ruimtelijke plannen de ruimte geven waarmee ondernemers (al dan niet voormalige landbouwondernemers) zich flexibel kunnen aanpassen aan de nieuwe vraag.

D66 wil daarnaast in gesprek gaan met gemeenten om te kijken of ze bouwplannen willen schrappen. Als ze dat niet willen, dan vindt D66 het redelijk om in de provinciale plannen minder ruimte te reserveren voor functies waar een overschot van bestaat. Bovendien wil D66 dat de provincie de gemeenten zo nodig helpt om de regels zo aan te passen, dat herbestemming gemakkelijker wordt.

Waar nodig slopen D66 denkt dat sloop (van bijvoorbeeld onaantrekkelijke stallen en kantoren) onvermijdelijk is om grootschalige leegstand te voorkomen. D66 vindt daarnaast dat voor een gesloopte boerderij of gesloopt kantoor niet standaard nieuwbouw in de plaats hoeft te komen. Het slopen van leegstaande

boerderijen en kantoren brengt weer ruimte in het landelijk gebied, in de kernen en steden. D66 wil dat er een goede sloopregeling voor boerderijen, stallen en kantoren komt, die niet één op één gekoppeld is aan een subsidie of andere financiering voor nieuwe woningen op dezelfde plek. Als er dan toch extra woningen mogen worden gebouwd in plaats van de lege schuur of boerderij, dan wil D66 die extra woningen alleen toestaan in de kernen of aan de rand daarvan.

ruimte om te wonen

Wonen In onze provincie is er een dreigend tekort aan seniorenwoningen. D66 vindt niet dat de provincie zelf moet gaan bouwen of gemeenten moet verplichten seniorenwoningen te bouwen. Wel vinden we dat de provincie steeds weer de aandacht op probleem moet vestigen via studies die het probleem inzichtelijk maken, via rondetafelgesprekken tussen provincie- en gemeenteambtenaren en het regelmatig bijeenroepen van projectontwikkelaars en woningbouwcorporaties. Via het Impulsplan Wonen wil D66 zich de komende jaren in het bijzonder richten op seniorenwoningen en jongerenhuisvesting. Gelderland investeert via het Impulsplan Wonen in plannen waarmee stads- en dorpskernen worden gerevitaliseerd. Zo wordt er in Dreumel (West Maas en Waal) bijgedragen aan zestien sociale huurappartementen voor ouderen, 900 m² medisch cluster en 400 m² winkelruimte in het centrum, in Duiven aan een bouwblok met commerciële en maatschappelijke ruimten, een cultureel centrum en een bibliotheek in het centrum; een flinke impuls voor de leefbaarheid. Dit wil D66 het Impulsplan Wonen binnen twee jaar evalueren.

Investeren in slim en vernieuwend ruimte gebruik Gelderland stimuleert, door inzet van financiële middelen uit het Gelders Stedelijk Ontwikkelingsbeleid (GSO), vernieuwende projecten in de grote en kleinere steden die het vestigingsklimaat en de

leefbaarheid verbeteren. Met het GSO wordt actief samen met de betrokken gemeenten en overige partijen geïnvesteerd. Bijvoorbeeld door een bijdrage te leveren aan de transitie van industriegebied naar woonwerkgebied zoals dat gebeurt aan het Waalfront in Nijmegen en in Ede bij het project Veluwe Poort. In Harderwijk wordt de bijdrage van de provincie benut om een industriepark geschikt te maken als windpark (mits er meer dan een enkele windturbine komt). Dit budget houden we beschikbaar.

duurzame energie

Ruimte voor duurzame energie Energie vinden we overal om ons heen: in de wind, de zon, het water en zelfs in ons afval. Om ook toekomstige generaties te verzekeren van voldoende energie, is de transitie naar duurzame energie noodzakelijk. De duurzame energieopwekking in Nederland blijft echter achter en dat is voor D66 onacceptabel. We willen op Europees en landelijk niveau naar 30% duurzame energieopwekking in 2030 en een volledige duurzame energievoorziening in 2050. Ook willen we minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen uit instabiele landen als Rusland en het Midden-Oosten. D66 ziet het actief ruimte maken voor het realiseren van duurzame (decentrale) energieopwekking als een belangrijke taak voor de provincie.

De provinciale ambities zijn hoog. D66 zet zich in om de ambities van 2% energiebesparing per jaar en 14% hernieuwbare energie in 2020, waarvan 50% decentraal opgewekt, daadwerkelijk te realiseren. Daar staat veel geld tegenover: een zogenaamd Prioritair Programma van € 48 miljoen voor energie- en milieutechnologie, hernieuwbare energie en energiebesparing (bestemd en besteed!), € 44 miljoen revolverende middelen voor innovatie en (decentrale) infrastructuur en ruim € 70 miljoen voor het energiezuinig maken van huur- en koopwoningen. Gelderland is daarmee koploper in lokale initiatieven: 40 tegenover 26 in Overijssel en 5 in Flevoland. Daarbij wil D66

ook inzetten op samenwerking op bedrijventerreinen, waar gebruikgemaakt wordt van restwarmte uit de industrie en de opzet van slimme netwerken (waarbij Alliander een belangrijke speler is).

Windenergie Voor de provincie ligt de kans voor duurzame centrale energieopwekking vooral bij windenergie. De provincie heeft de taak daarvoor ruimte te zoeken. D66 ziet veel mogelijkheden in de windenergieopwekking op zee, maar ziet ook zeker kansen in, en noodzaak voor, windmolens op het land. D66 wil daarom vasthouden aan het akkoord dat de provincies met het Rijk hebben gesloten voor de realisatie van 6000 megawatt (MW) windenergie in 2020. Gelderland moet hiervan 230 MW invullen. In de Windvisie worden de geschikte locaties in beeld gebracht. Door zich aan de afspraken te houden, houdt de provincie bovendien zelf de regie over het opwekken van windenergie. D66 vindt dat de provincie gaat over waar windturbines komen, niet het Rijk, ook omdat de provincie bij de planvorming beter rekening kan houden met de ideeën van omwonenden en initiatiefnemers dan het Rijk.

Bij het aanwijzen van geschikte windlocaties houdt D66 rekening met cultuurhistorie en inpassing in het landschap. Versnippering wil D66 voorkomen: liever een lijnopstelling dan her en der een losse windturbine. D66 ziet mogelijkheden in windmolens lijnvormig langs infrastructuur, zoals snelwegen, provinciale wegen en waterwegen, maar zeker ook op bedrijventerreinen en bij havens. D66 wil dat de provincie initiatiefnemers ondersteunt met kennis en kunde in het verwerven van draagvlak in de gemeenteraad en onder de bevolking. Immers, duurzame energie is alleen duurzaam met draagvlak.

Zonne-energie Het opwekken van energie uit de zon is bij uitstek de manier van duurzame energiewinning waarbij particulieren, ondernemers en instellingen (bijvoorbeeld scholen) een belangrijke rol kunnen spelen. D66 wil meer zonneakkers in de provincie.

Naast tarwe en maïs moeten boeren gemakkelijker de zon kunnen oogsten op dergelijke velden met zonnepanelen. Mede op aandringen van D66 biedt de provincie daarvoor ruimte in de Omgevingsvisie, met als voorwaarde dat de zonnepanelen goed ingepast zijn in het landschap.

Het huidige energiedistributie en -transportnetwerk is niet berekend op een hoge mate van natuurlijke energieopwekking door particulieren. Ook de opslag van energie is een uitdaging voor de komende decennia. De provincie moet de condities scheppen waarin initiatiefnemers niet alleen duurzame energie kunnen opwekken, maar ook kunnen opslaan en transporteren. D66 wil daarom dat de provincie ruimte geeft aan technische innovaties die duurzaam opgewekte energieopslag mogelijk maken. D66 vindt het ook nodig dat de provincie van gemeenten eist dat zij het gebruik van restwarmte in hun bestemmingsplannen mogelijk maken. Zelf geeft de provincie het goede voorbeeld door het Huis der Provincie op dit moment te renoveren tot een energieneutraal pand.

Biomassa en biovergisting D66 wil meer kansen voor energieopwekking uit biomassa, waarbij biomassa voor ons hakhout, groen- en snoeiafval uit de provincie zelf is. Biomassa-stromen zullen op lokaal niveau tot stand komen. De taak van de provincie is om de productie te stimuleren door onnodige belemmeringen weg te halen. Zo ziet het Rijk sommige biomassa als afval en terreinbeheerders ervaren dat als een belemmering, omdat het strenge regels met zich mee brengt, terwijl dat niet altijd nodig is.

D66 wil dat de provincies zich, net als D66 in Den Haag, sterk maken om die beknellende regelgeving soepeler te maken, zodat biomassa niet meer gezien wordt als afval, maar als grondstof en energiebron. Kortom: minder regels, meer biomassa.

ruimtelijke ordening ondergronds

Ordening ondergronds Niet alleen de ruimte boven de grond moet goed ingedeeld worden, ook ondergronds is ordening nodig. We halen immers aardwarmte, aardgas, zout en grind uit de grond, maar slaan ook warmte, koude en water in de bodem op. Deze activiteiten beïnvloeden de milieukwaliteit en kunnen elkaar in de weg zitten. Daarom wil D66 graag dat de provincie een structuurvisie voor onder de grond opstelt. Hiermee zorgen we dat deze ruimte efficiënt wordt gebruikt en beheerd. D66 ziet voor energiewinning vooral kansen in warmte-koudeopslag (WKO) en geothermie. Gelderland stimuleert duurzame bodemenergie, met uitzondering van gebieden waar het van invloed kan zijn op de kwaliteit van het grondwater dat wordt gebruikt voor de drinkwatervoorziening.

Warmte-koudeopslag (WKO) D66 ziet in WKO een goede manier van het verwarmen en koelen van gebouwen. Het zorgt zowel voor een daling in het gebruik van fossiele brandstoffen, als voor een daling in CO₂-uitstoot. In de glastuinbouw wordt al veel gebruikgemaakt van WKO. De provincie kan dit verder stimuleren door te zorgen voor voorlichting en gerichte investeringen in specifieke plannen. Zo kan de provincie samen met landbouworganisaties voorlichtingsavonden organiseren, projecten opzetten om installaties gezamenlijk in te kopen of haalbaarheidsstudies financieren. Wel wil D66 dat de provincie de vergunningverlening gratis doet en daarbij hoge eisen stelt aan het rendement van WKO-installaties. Het is immers jammer als alle ruimte door enkele minder rendabele installaties wordt benut. D66 is niet voor een extra belasting op het gebruik van grondwater voor WKO, omdat WKO-installaties in principe niet vervuilen.

Geothermie D66 ziet kansen voor geothermie vooral in de industrie en de tuinbouw. De uitdaging ligt hier in het veilig en

rendabel maken. Geothermie moet wat D66 betreft buiten drinkwaterwinningsgebieden gerealiseerd worden in verband met de kans op vervuiling. Door geothermie te combineren met warmtenetten waarop industriële restwarmte kan worden aangesloten, wil D66 de warmte nog efficiënter gebruiken.

Grondstoffenwinning D66 Gelderland wil geen proefboringen en schaliegaswinning in Gelderland mogelijk maken. De onduidelijkheid over de veiligheids- en milieurisico's die het met zich meebrengt en de nadelen voor het landschap bij winning in open gebied en natuurgebieden zijn ons te groot. Dit standpunt dragen we uit in Den Haag. De provincie heeft echter enkel adviesrecht en géén instemmingsrecht binnen de Mijnbouwwet. Mocht het Rijk besluiten wel proefboringen toe te staan, dan wil D66 ervoor pleiten dat die gebeuren door onafhankelijke (onderzoeks-) instituten, zodat onderzoek en innovatie meeprofiteren van de proeven. De provincie moet ook schadeloos worden gesteld bij incidenten.

De klei-, zand- en grondwinning moet door de provincie goed worden gecontroleerd. D66 vindt dat de provincie bij het afgeven van vergunningen eisen moet stellen aan de kwaliteit van de grond. Zo mogen de gaten die achterblijven na de winning bijvoorbeeld niet te diep zijn en niet te steile randen hebben. Dankzij deze eisen kunnen de achterblijvende plassen zich ontwikkelen tot rijke meren met natuurvriendelijke oevers.

landelijk gebied

In onze provincie geldt een precare balans tussen mensen, natuur en landbouw. Interactie tussen boeren, bewoners en maatschappelijke organisaties verstevigt deze balans. Verduurzaming van het platteland levert daarmee een grote bijdrage aan de aantrekkelijkheid van natuur, landschap en recreatie en stimuleert de regionale economie. D66 wil dat het platteland een kwaliteitsslag

maakt. Agrarische ondernemers moeten de ruimte krijgen om een bijdrage te leveren aan landschappelijke kwaliteit, natuur en biodiversiteit.

D66 vindt wel dat agrarische activiteiten moeten passen bij het karakter van het gebied waarin ze plaatsvinden: nieuwe bedrijven voor intensieve veehouderij in natuurgebieden of in Nationale Landschappen wil D66 niet toestaan. Intensieve veehouderij en loonwerkersbedrijven hebben we liever op agrarische bedrijventerreinen dan in het landelijk gebied.

Landschap en gebiedsontwikkeling

Gelderland kent tal van prachtige cultuurlandschappen met cultuurhistorische waarde, waaronder zeven Nationale Landschappen die deels in onze provincie liggen. Ze vormen een aantrekkelijk woon-, werk- en vestigingsklimaat en bevorderen recreatie en toerisme.

D66 streeft ernaar om deze landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten te behouden, duurzaam te beheren en waar mogelijk te versterken. Wij zijn voor een gebiedsgerichte aanpak voor landschapsbeheer en -onderhoud, voor interactie met burgers en maatschappelijke organisaties en voor vormen van publiek-private samenwerking. D66 wil dat gebiedscoöperaties en verenigingen van eigenaren met de provincie meerjarige convenanten kunnen afsluiten over gebiedsontwikkeling, met versterking van natuur en/of landschappelijke waarde met een globale meerjarige toetsing.

D66 wil een breder gebruik van privaatrechtelijke afspraken, waarbij de voor- en nadelen van versterking/aantasting van ruimtelijke kwaliteit financieel verevend worden. Zo kan een eigenaar die natuur in stand houdt of versterkt een bijdrage krijgen van omwonenden die daar baat bij hebben. Anderzijds kunnen ondernemers omwonenden compenseren als zij nieuwe activiteiten

ontwikkelen die de ruimtelijke kwaliteit aantasten.

In de Omgevingsvisie zijn de Gelderse natuurnetwerken en de groene ontwikkelingszones opgenomen. Zo worden de waardevolle landschappen in de provincie beschermd tegen verstedelijking en verrommeling. Door het vaststellen van de Gelderse natuurnetwerken is duidelijk welke gebieden natuurgebied zijn of omgevormd worden tot natuurgebied en welke gebieden hun landbouwfunctie behouden. Dit heeft er voor gezorgd dat de afgelopen jaren 1350 ha landbouwgrond is omgezet in natuur. De agrariërs zijn gecompenseerd voor waardedaling van de grond.

Landbouw Gelderland is een mooie provincie die door velen binnen en buiten de provincie zeer gewaardeerd wordt. Binnen onze provincie is landbouw een grote en belangrijke grondgebruiker. D66 wil de landschappelijke kwaliteit van het platteland verhogen. Hiervoor zijn investeringen van boeren in hun land en de bijbehorende natuur noodzakelijk. Daarbij houden we rekening met twee actuele ontwikkelingen: enerzijds de trend naar verdere grootschaligheid en intensivering van de landbouw om te komen tot efficiëntie en kostprijsverlaging, vooral gericht op export van landbouwproducten. Anderzijds is er een ontwikkeling naar meer kleinschalige bedrijven die juist de aansluiting zoeken op de lokale en regionale markt. Dat uit zich in directe verkoop aan consumenten, aanbod van bed en breakfast en opname van zorg in het boerenbedrijfsmodel. De vitaliteit van het platteland is daardoor steeds afhankelijker van andere functies dan landbouw: recreatie, toerisme, wonen en natuur- en landschapsbeheer.

Intensieve (melk)veehouderij D66 ziet voor de grootschalige melkveehouderij en de niet-grondgebonden veeteelt maar in enkele regio's plek. D66 wil dat de provincie nieuwe megastallen alleen toestaat als deze een bestaande stal vervangt én als daarmee

volksgezondheid, dierenwelzijn, milieu en inpassing in de omgeving erop vooruitgaan.

De provincie moet ervoor zorgen dat de agrarische activiteiten passen bij het karakter van het gebied waarin ze plaatsvinden. Dat betekent dat grootschalige intensieve vormen van veehouderij voor D66 op termijn thuishoren op agro-businessparken: bedrijventerreinen voor intensieve veehouderij. Hiermee zijn ook gezondheidsrisico's beter te beheersen. Tot dat moment zijn er agrarische ondernemers (groot en klein) in het landelijk gebied actief. De bedrijven die willen groeien en nieuwe bedrijven kunnen hun natuurcompensatie afkopen door inleg in een nieuw op te richten provinciaal natuurfonds. Hiermee worden robuuste natuurgebieden bevorderd en wordt versnipperde natuurontwikkeling voorkomen. Tevens wil D66 dat deze bedrijven naast het voldoen aan de wettelijke eisen een extra inspanning leveren om duurzame productie mogelijk te maken.

In andere regio's komt kleinschalige landbouw met hoogwaardige producten voor de regionale en de Europese markt beter tot zijn recht. Waar de provincie nog verantwoordelijk is voor het verdelen van EU-subsidies op landbouwgebied, willen we dat die maximaal ingezet worden voor innovatie en milieuvriendelijke maatregelen.

Duurzame landbouw D66 ziet kansen voor duurzame landbouw door het verkorten van ketens en het stimuleren van regionaal gerichte landbouw, die tevens een impuls kan geven aan de regionale economie, inclusief recreatie en toerisme. Denk bijvoorbeeld aan verkoop van streekproducten.

D66 ziet ook grote kansen voor een intensieve samenwerking van de provincie met de Wageningen Universiteit en Universiteit Twente bij het onderzoeken en toepassen van (rest) producten vanuit de landbouw op het gebied van hightech materialen.

Een sympathieke trend is ook stadslandbouw, het telen van groente, fruit en het houden van kleinvee binnen de stadsgrenzen, om de stad van eerste levensbehoeften te voorzien. In Arnhem, Apeldoorn, Nijmegen, Zutphen, Wageningen en andere steden is een groeiend aantal eetbare initiatieven te vinden, zoals volkstuinen, zelfpluktuinen, stadstuinen, buurtmoestuinen, dakkassen en nog veel meer. Hoewel stadslandbouw momenteel nog in een experimenteerfase verkeert, kan dit een veelbelovende ontwikkeling zijn in verduurzaming van ketens: minder voedselkilometers, mensen opnieuw in contact brengen met hun voedsel, ontwikkeling van community's rondom voedsel. Veelal wordt stadslandbouw ingepast in sociale doelstellingen rondom het creëren van werk voor kwetsbare groepen. D66 wil:

- > Regionaal gerichte landbouw stimuleren.
- > Stadslandbouw de ruimte geven om zich te ontwikkelen als professioneel duurzaam alternatief.
- > Dat de provincie de inzet van biobased grondstoffen in haar inkoop (onder andere in de wegenbouw) bevordert.

Omgaan met bevolkingskrimp op het platteland Veel plattelandskernen hebben te maken met bevolkingskrimp. Jongeren trekken weg van het platteland terwijl tegelijkertijd vergrijzing plaatsvindt. Het gedeelte van de bevolking dat eerst actief vrijwilligerswerk deed, heeft nu zelf verzorging nodig.

De provincie moet in haar beleid anticiperen op een afnemende bevolkingsomvang en de gevolgen die dat met zich meebrengt. Dat betekent voor D66 dat de provincie met de gemeenten in het krimpgebied om de tafel gaat en een plan maakt om van krimp een kans te maken. Enkele voorbeelden waar wij aan denken:

- > Leegstaande stallen en boerderijen herbestemmen als horeca of wonen, of

- slopen en een nieuw huis bouwen in of aan het dorp.
- > Kleine dorpsscholen en –winkels niet met provinciale subsidie openhouden maar een vrijwillige taxibusdienst helpen opzetten naar de dichtstbijzijnde school of winkel.
 - > Regionale afspraken maken over gemeentelijke herindeling, welke scholen wel en niet openblijven, waar woningbouwplannen geschrapt kunnen worden en welke busdiensten te vervangen zijn door vrijwilligersdiensten.
 - > De vrijkomende ruimte benutten voor toerisme, recreatie, natuurontwikkeling, innovaties in zorg en welzijn en biologische landbouw en veeteelt.

D66 vindt dat elke inwoner van Nederland voor zijn of haar ontwikkeling recht heeft op een aantal essentiële voorzieningen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs en zorg. In krimpgebieden neemt het niveau van voorzieningen af, omdat het gebruik afneemt en de betaalbaarheid ervan onder druk komt te staan. D66 kiest daarom voor een focus op kwaliteit en bereikbaarheid in plaats van kwantiteit. Liever een uitstekende basisschool met voldoende leerlingen op een half uur fietsen dan een noodlijdende, tekortschietende dorpsschool op loopafstand.

behouden &

versterken

van de natuur

> **Natuur, milieu, bodem, water**

Natuur is niet alleen mooi, maar ook nuttig en noodzakelijk. Het zorgt voor schone lucht, schoon water en vruchtbare grond. Natuur levert voedsel en een omgeving waar mensen kunnen recreëren en tot rust kunnen komen.

De natuur staat aan de basis van ons bestaan en onze welvaart. Het is nog niet gelukt de achteruitgang van de natuur in Nederland te stoppen. Voor D66 is dat onacceptabel. D66 wil investeren in het behoud en de versterking van de natuur, zodat ook toekomstige generaties over deze natuurwaarden beschikken.

D66:

- > Kiest voor het voltooien van het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone. D66 houdt vast aan de geplande uitbreiding van natuurgebieden: 5.300 ha gerealiseerd in 2025.
- > Wil geen nieuwe activiteiten in Gelderse natuurgebieden. Behoud en ontwikkeling van het Gelders Natuurnetwerk krijgt voorrang.
- > Wil ruimte creëren voor particulieren en boeren om aan natuurbeheer te doen. D66 kiest voor samenwerking met natuurorganisaties en terreinbeheerders voor realisatie en beheer van het Gelders Natuurnetwerk.
- > Vindt natuureducatie belangrijk, hiermee wordt aan kinderen en volwassenen de schoonheid en het nut van natuur meegegeven.
- > Wil faciliteren dat braakliggende percelen omgevormd worden naar tijdelijke natuur.
- > Ziet schaliegas niet als duurzame energieoplossing. D66 Gelderland wil geen proefboringen en schaliegaswinning in Gelderland mogelijk maken. De verdere benutting van de voorraden fossiele brandstoffen vertraagt de noodzakelijke overgang naar duurzame energie.

natuurbeheer, door wie en hoe

Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000-gebieden Sinds 2011 is het natuurbeleid een verantwoordelijkheid van de provincies, zoals afgesproken in het Natuurakkoord. Als gebiedsregisseur van het landelijke gebied zet de provincie zich in voor een versterking van de natuur, met oog voor een schoon milieu, waterkwaliteit, economie en toerisme. Dit betekent onder andere het beheer en het verbinden van natuurgebieden, in stand houden van bossen, beschermen van flora en fauna en investeren in een duurzame landbouw.

Bijna de helft van het grondgebied in Gelderland bestaat uit natuurgebied. Daarvan is de helft in beheer bij Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Geldersch Landschap & Kasteelen. Een kwart wordt beheerd door particulieren en een kwart door andere partijen (waaronder Rijk en waterschappen). D66 onderschrijft de Europese doelen om een Europees netwerk van waardevolle natuurgebieden op te zetten: het Natura 2000-netwerk. D66 wil dat de provincie het Gelders Natuurnetwerk en de Natura 2000-gebieden realiseert volgens de afspraken met het Rijk en Europa. Om dit te realiseren moeten alle mogelijke instrumenten, van grondruil tot onteigening, ingezet worden.

De Natura 2000-gebieden zijn gelegen in het Natuurnetwerk en worden beschermd via de vogel- en habitatrictlijn, met het doel om biodiversiteit te behouden. In deze gebieden leven bijzondere planten- en diersoorten in een bijzondere habitat die bescherming verdient.

Agrarisch natuurbeheer D66 wil dat de provincie actieve samenwerking tussen boeren en natuurorganisaties ondersteunt en stimuleert. Boeren kunnen daarnaast terreinbeheerders helpen met natuurbeheer en zo extra inkomsten genereren, terwijl natuurorganisaties boeren kunnen helpen met natuurvriendelijk beheer van sloot- en akkerranden. D66 steunt van harte de coöperaties van boeren en natuurorganisaties

die aan natuurbeheer doen. Dit levert kennisdeling op en brengt twee werelden die nog te vaak met de ruggen naar elkaar staan bij elkaar.

D66 vindt dat agrarische ondernemers efficiënt moeten omgaan met gewasbestrijding en bemesting. Door bijvoorbeeld gebruik te maken van groenbemesters kan uitspoeling worden verminderd. Het aanleggen van bloemrijke akkerlanden helpt bij het bestrijden van ziekten en plagen. De provincie kan voorlichting organiseren over alternatieve vormen van bemesting in samenwerking met de land- en tuinbouworganisaties en natuurorganisaties.

Initiatieven en handhaving D66 wil zoveel mogelijk natuurgebieden waar dit ecologisch verantwoord is, toegankelijk maken en op een verantwoorde wijze benutten voor recreatie. D66 wil hierbij ruimte bieden aan private initiatieven die duurzaam gebruikmaken van natuur en een deel van de opbrengsten gebruiken voor het beheer van die natuur. Daarmee wil D66 bijdragen aan het laten groeien van draagvlak voor natuur. Bestaande kwetsbare natuur wil D66 echter beter beschermen. Als er zaken aan de orde zijn zoals stroperij of dumping van afval wil D66 meer in handhaving investeren. Veel boeren, bedrijven en burgers hechten waarde aan de natuur en willen graag een bijdrage leveren. D66 vindt dat de provincie in samenwerking met bedrijven, burgers, natuurbeheerders en boeren moet bepalen, hoe beheerplannen in een gebied kunnen worden gerealiseerd.

D66 wil boeren de ruimte geven om een bijdrage te leveren aan de natuur of biodiversiteit op een manier die bij hen past. De provincie moet daarom flexibel omgaan met de invulling van natuurdoelstellingen in gebieden met een agrarisch karakter. D66 wil namelijk liever natuur in het hart van boeren, burgers en bedrijven dan vanaf de tekentafel op het provinciehuis.

Grondstrategie In afgelopen jaren is er meer over het Nationale Natuurnetwerk gediscussieerd dan gerealiseerd. Vooral de grondverwerving van Natuurnetwerkgebieden zorgt voor veel vertraging. D66 wil eerst gekochte grond inrichten, voordat de provincie weer nieuwe grond aankoopt. Het inrichten van nieuwe natuur biedt ook kansen aan de provincie. Nieuwe natuur kan gecombineerd worden met recreatie, zoals fiets- en wandelroutes, en wateropvang bij wateroverlast. Het is daarnaast duidelijk welke grond onderdeel is van het Nationaal Natuurnetwerk en in de toekomst verworven moet worden. Op die grond wil D66 geen nieuwe activiteiten toestaan die toekomstige inzet als natuur in de weg staan.

D66 legt de prioriteit voor natuurbescherming bij de Europees beschermde Natura 2000-gebieden. D66 vindt het aanvaardbaar dat landbouwers in de omgeving van die gebieden dan beperkt kunnen uitbreiden. Onteigenen van landbouwgrond is de minst wenselijke optie, maar als er geen alternatief mogelijk is en het belangrijke gebieden of verbindingen betreft, vindt D66 onteigenen noodzakelijk. Kleine stukken natuur die geen beschermde status hebben, willen we als D66 niet met kunst- en vliegwerk behouden, tenzij dit gebiedjes zijn die belangrijk zijn voor het functioneren van het netwerk. Verkopen daarvan vinden we een optie, om daarna het uitgespaarde geld en de opbrengsten te gebruiken voor het beheer van meer robuuste gebieden (gebieden die met weinig inspanningen in stand te houden zijn) of het aanleggen van buffergebieden rondom kwetsbare gebieden.

Ecologische verbindingen en natuurbeheer

Bij het aanleggen van het Gelders Natuurnetwerk is sprake van barrières en versnippering. Voor D66 ligt de prioriteit bij het verwerven van ontbrekende schakels tussen natuurgebieden. De keuze voor het soort verbinding is maatwerk. Verschillende diersoorten vragen om verschillende verbindingen. D66 wil dat waar mogelijk

bestaande bruggen en viaducten geschikt gemaakt worden voor medegebruik door dieren en andersom: dat je over ecoducten of wildwissels heen kunt lopen of fietsen (tenminste, als je de dieren daarmee niet verjaagt). D66 staart zich overigens niet blind op ecoducten: andere vormen van verbindingen kunnen wellicht 80% van de diersoorten veilig naar de overkant brengen voor 20% van de kosten voor een ecoduct.

Faunabeheer vormt een belangrijk onderdeel van het naar de provincie gedelegeerde natuurbeheer. In Gelderland is het gericht op het in stand houden van gezonde populaties, terwijl tegelijkertijd schade en overlast zoveel mogelijk beperkt wordt. Schade wordt vergoed door het Faunafonds, dat beheerd wordt door de provincie.

In het Ganzenakkoord is als uitgangspunt genomen dat aan trekganzen in de winter hun winterrust gegund wordt en dat sommige ganzensoorten die hier het jaar rond verblijven, in de zomer bejaagd kunnen worden, als preventieve maatregelen onvoldoende effect sorteren. Hoewel het Ganzenakkoord geen stand gehouden heeft, onderschrijft D66 Gelderland de uitgangspunten.

D66 wil een krachtige handhaving van bescherming van flora en fauna binnen en buiten natuurgebieden. D66 wil faunabeheer laten uitvoeren door wildbeheereenheden. Zij moeten transparant en integer omgaan met populatiebeheer en moeten beschikken over gekwalificeerde jagers. Wij vinden dat er bij gezonde populaties, die in omvang groeien, ook plaats mag zijn voor benutting door jacht.

water in al zijn facetten

Waterkwaliteit, -kwantiteit en -veiligheid

Het water in de provincie Gelderland verdient veel aandacht. We moeten niet alleen alert zijn op de veiligheid om bijna-overstromingen - zoals in 1993 en 1995 - te voorkomen (Deltaprogramma). Water is ook

belangrijk voor de binnenvaart, de natuur, land- en tuinbouw, voor het bereiden van zuiver drinkwater en voor het terugwinnen van grondstoffen. De klimaatsverandering in West-Europa zal vaker leiden tot grotere extremen, hoge en lage waterstanden en zowel veel als weinig waterafvoer van Rijn, IJssel, Waal en Maas. Lokaal is er een grotere kans op kortdurende, hevige regenbuien met een grote hoeveelheid neerslag. Regionaal kunnen er langere periodes van droogte voorkomen. De provincie heeft als wettelijke taak om samen met de waterschappen de waterkwaliteit, -kwantiteit en -veiligheid te waarborgen. De kosten van waterbeheer – voor bijvoorbeeld dijken, riolering en waterkering – hangen samen met de functie van een gebied. D66 vindt dat de provincie deze maatschappelijke kosten moet meenemen in beslissingen over de (toekomstige) inrichting van gebieden.

D66 staat voor een goed openbaar bestuur, ook als het gaat om water. Riolering, water-zuivering en drinkwaterproductie zijn gescheiden georganiseerd bij verschillende organisaties. Met het oog op een duurzaam en efficiënt openbaar bestuur wil D66 daarom inzetten op de vorming van regionale waterketenbedrijven om de drie verschillende taken op het gebied van water te bundelen.

Inzet bij het Deltaprogramma Het doel van het Deltaprogramma is dat de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening in 2050 duurzaam en robuust zijn. Voor Gelderland geldt dat afstemming met Duitsland nodig is om te bereiken dat de veiligheid van de Rijn integraal beoordeeld wordt en er voor de grens geen hoogte- en kwaliteitsverschillen in dijken ontstaan. D66 wil in het Deltaprogramma zo veel mogelijk inzetten op gedeelde voordelen met natuurprojecten, bijvoorbeeld door het aanleggen van klimaatbuffers te combineren met natuurontwikkeling. D66 vindt dat een gebied dat een grotere economische waarde vertegenwoordigt ook een lagere overstromingskans mag kennen en dus sterkere dijken mag krijgen. D66 wil daarnaast inzetten

op innovatieve alternatieven voor dijkverhogingen, meer ruimte geven aan het water, gebieden voor tijdelijke opslag van water en snelwegen als barrières voor het water. Bij de uitvoering moeten bewoners goed en tijdig worden geïnformeerd, zodat ze de mogelijkheid krijgen om in projecten te participeren.

Regionale waterveiligheid Het is belangrijk dat er geen nieuwe bebouwing gepland wordt in gebieden met een hogere overstromingskans. De huidige bewoners van die gebieden moeten meer rekening houden met wateroverlast. Bij de inrichting van watergangen moet meer rekening worden gehouden met een grotere kans op hevige stortbuien, zodat er voldoende mogelijkheden zijn voor tijdelijke opslag van waaruit de neerslag in de bodem kan wegzakken.

Waterkwaliteit Het grondwater in Gelderland is de belangrijkste bron voor de bereiding van ons drinkwater. Het is regenwater dat diep de grond in is gezakt (tussen 40 en 200 meter) en daardoor op natuurlijke wijze is gefilterd. Op weg naar beneden neemt het water verontreinigingen op die de kwaliteit kunnen verslechteren. De provincie is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het grondwater. Meerdere stoffen bedreigen de kwaliteit van het grondwater: medicijnen, nitraat uit mest, fosfaat uit kunstmest en pesticiden. Grondwater wordt ook vervuild door diepe grondboringen. Recent heeft Vitens twee winlocaties moeten sluiten omdat het water niet meer tegen aanvaardbare kosten kan worden gezuiverd.

D66 wil inzetten op het zuiveren van afvalwater van ziekenhuizen voordat het in het riool terecht komt. Binnen de landbouw kan een slag gemaakt worden door het zuiveren en verwerken van mest (bijvoorbeeld door terugwinning van fosfaat en vergisting tot biogas). De techniek is beschikbaar, waterschappen kunnen faciliteren en de provincie moet de landbouwsector een duwtje in de goede richting geven. D66 wil aandacht

voor nieuwe bedreigingen die nog niet in de huidige regelgeving zijn opgenomen.

In 2009 was helaas slechts 3% van het oppervlaktewater in Gelderland ecologisch in orde. Het merendeel, 58%, was matig, 15% ontoereikend en 5% slecht. Sindsdien is er niet veel verbeterd. Vooral hoge belastingen met stikstof en fosfaat zijn problematisch. D66 wil maatregelen om de kwaliteit van het oppervlaktewater te verbeteren. Voorkomen moet worden dat ongezuiverd afvalwater uit riolen in oppervlaktewater komt. Ook moet vervuiling door pleziervaart worden tegengaan. Een betere kwaliteit van het oppervlaktewater leidt er ook toe dat het drinkwater een betere kwaliteit krijgt.

Drinkwaterwinning en natuur

Drinkwaterbedrijven hebben op dit moment veel natuur in beheer binnen hun winningsgebieden. Dat helpt hen om op die plekken de bodem schoon te houden. D66 vindt dat drinkwaterbedrijven nog meer hun rol als beheerder van natuur in hun winningsgebieden moeten nemen. Bovendien vinden we dat er boven strategische grondwatervoorraden meer natuur in beheer van drinkwaterbedrijven moet komen. Zo helpen natuur en drinkwater elkaar: de beschermde status van de natuur beschermt de grondwatervoorraden en de beschermde status van de grondwatervoorraden beschermt indirect de natuur.

Verspilling drinkwater Drinkwater is schaars, maar tegelijkertijd onderbenut. Slechts een kleine 2% van het leidingwater drinken we op. Het toilet echter is met 30% een grote verbruiker van drinkwater in huishoudens. Het zou mooi zijn als leidingwater beter benut wordt. In bestaande gebouwen is dat lastig te realiseren, maar in nieuwbouw zijn er zeker mogelijkheden. D66 vindt het geen taak van de provincie zelf om dit te stimuleren, maar vindt wel dat de provincie als aandeelhouder haar waterleidingbedrijf moet aansporen om meer voorlichting te geven over zuinig omgaan met drinkwater.

Grondwaterpeil Landbouw en infrastructuur (wegen, verhardingen) zijn belangrijke sectoren bij verdrogingsbestrijding. Het beheer van het grondwaterpeil heeft prioriteit bij het tegengaan van verdroging. Verdroging is een probleem omdat het leidt tot achteruitgang van de natuur in Gelderland, vooral de Veluwe maar ook enkele natuurgebieden in Oost-Gelderland en het Rivierengebied zijn in de loop van de tijd helaas verdroogd.

D66 vindt dat verdroging voorkomen moet worden. Daarom kiest D66 ervoor om de (economische) functie van een gebied af te stemmen op de mogelijkheden van het watersysteem en niet andersom. Zo blijft de inrichting van gebieden op lange termijn houdbaar. Daarnaast wil D66 dat de provincie bij de waterschappen aandringt op handhaving van beregeningsverboden bij droog weer. De provincie moet wat D66 betreft buffers aanwijzen rondom verdroogde gebieden waar bedrijven of burgers de verdroging niet mogen verergeren. Dan zal er niet nog meer water uit die gebieden wegtrekken. Dat is ook belangrijk omdat er in de toekomst meer kans is op langdurige periodes met weinig neerslag.

Kies je D66, stem dan ook Water Natuurlijk Tegelijk met de verkiezing van de Provinciale Staten worden in maart 2015 ook de bestuurders van de waterschappen gekozen. D66 doet daaraan mee als partner binnen de waterschapspartij Water Natuurlijk. De keuzes van de waterschappen hebben grote invloed op de ontwikkeling van natuur en recreatie. We roepen iedereen die de agenda van D66 een warm hart toedraagt daarom op om ook op Water Natuurlijk te stemmen. We kunnen een sterk Water Natuurlijk goed gebruiken om onze ideeën op het gebied van natuur, water, landschap, erfgoed en recreatie te verwezenlijken!

duurzamer

gezonder

mobiel

> Mobiliteit en bereikbaarheid

Bijna iedere dag zit je wel op de fiets, in de auto of in het openbaar vervoer. Doordeweeks vaak naar school of werk, in het weekend wellicht om te genieten van het landschap en het groen van onze provincie. D66 vindt dat de provincie een hierin toegevoegde waarde heeft, omdat ze het overzicht heeft op de regionale verkeers- en vervoerssituatie.

Het provinciale wegennet is in de basis af, maar vraagt wel continu aandacht. Ook wij willen niet in files staan, maar tegelijkertijd maken we ons zorgen over de leefbaarheid door het autogebruik. D66 wil daarom éérst andere maatregelen benutten, bijvoorbeeld door woon- en werklocaties dichtbij elkaar te plannen, voordat de provincie wegen aanlegt of verbreedt, want we geloven dat er nog een wereld aan mobiliteit te winnen is.

D66 kiest voor:

- > Snellere, veilige fietsverbindingen met weinig verkeerslichten.
- > Frequent openbaar vervoer op drukke trajecten.
- > Openbaar vervoer op maat in het landelijk gebied.
- > Schone bussen, waarbij we de vervoerder de brandstofkeuze laten.
- > Bundelen van goederenvervoer op overslagplaatsen voor de stad, en meer vervoer over water.

fietsen

Na wandelen is fietsen de schoonste en gezondste vorm van vervoer en daarom ook het startpunt van ons denken over mobiliteit. De gemeenten gaan over de fietspaden binnen de bebouwde kom, de provincie over de meeste recreatieve fietspaden en de fietspaden langs provinciale wegen.

Mensen leggen steeds langere afstanden af met de fiets (zeker met e-bikes), waardoor meer kernen onderling bereikbaar worden met de fiets. De fietspaden tussen die kernen vallen echter vaak onder veel verschillende wegbeheerders (gemeenten, waterschappen, provincies, recreatieschappen, enz.) waardoor ze niet goed met elkaar samenhangen. De

provincie moet de regie naar zich toe trekken bij deze regionale fietsverbindingen. D66 wil:

- > Snelfietsroutes met breed rood asfalt en minder verkeerslichten.
- > Degelijk onderhoud van fietsroutes.
- > De fiets als volwaardig alternatief voor de auto.

Snelle fietsverbindingen D66 vindt dat regionale verbindingen tussen steden als één verbinding beschouwd moeten worden en wil daarop dan ook snelfietsroutes realiseren. Deze snelfietsroutes hoeven niet nieuw aangelegd te worden. Het kunnen ook bestaande verbindingen zijn die beter en sneller worden gemaakt. De provincie moet de relevante fietspaden die onder haar beheer vallen, door asfaltering, verbreding of het aanleggen van missende stukjes fietspad geschikt maken als snelfietsroutes. D66 wil daarnaast dat de provincie als onafhankelijke partij de regie naar zich toetrekt en ervoor zorgt dat andere wegbeheerders (waaronder gemeenten, Rijkswaterstaat, ProRail) hun beheer op elkaar afstemmen. Op deze manier worden barrières, wegversmallingen en verkeerslichten in deze routes voorkomen. Zo zijn rondom Nijmegen de afgelopen jaren succesvol snelfietsroutes aangelegd, waaronder een route tussen Arnhem en Nijmegen. Deze routes worden veel gebruikt door werknemers en scholieren. D66 wil dat deze routes ook rondom de overige steden worden aangelegd.

Veilige fietsverbindingen Evenals bij autowegen moet bij de aanleg van fietsroutes rekening worden gehouden met bepaalde normen, zo wordt het aantal eenzijdige ongelukken beperkt. Hiermee is in Gelderland een goede start gemaakt. Maar het kan altijd beter, daarom willen we dat fietsers gemakkelijk onveilige situaties kunnen melden (bijvoorbeeld via een app of website, samen met andere provincies).

Fietspaden houden in hun ontwerp en aanleg niet altijd rekening met snel recreatief verkeer

of elektrische fietsen. Daarom moeten lokale fietsgroepen betrokken worden bij het ontwerp van tracés. In gebieden met druk recreatief verkeer kunnen gedragsregels worden opgesteld. Naar Amerikaans model kunnen in de weekenden populaire wegen tot fietsboulevards veranderd worden waar de automobilist te gast is.

Fiets als volwaardig vervoermiddel In bestaande verkeersmodellen is het vervoer met de fiets vaak niet of niet goed verwerkt. Het is toch raar dat in het land waar de fiets het meest ingeburgerd is bij haar inwoners, dit vervoermiddel vaak geen rol speelt in verkeersmodellen aan de hand waarvan de overheid besluiten neemt? Daarom wil D66 dat de fiets als vervoermiddel opgenomen wordt in verkeersmodellen, zodat het een volwaardige plaats krijgt in de besluiten die de provincie neemt.

D66 vindt dat de provincie techniek en innovatie op dit vlak moet stimuleren en wil daarom investeren in experimenten. In Noord-Brabant loopt bijvoorbeeld een experiment om verkeersstromen in beeld te brengen door middel van een app met GPS-functie. Daarnaast moeten gemeenten en provincies onderling meer kennis met elkaar delen. In de provincie Utrecht wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een eigen verkeersmodel voor de fiets. D66 vindt dat dit soort innovaties met andere provincies gedeeld moet worden.

Recreatief fietsen en wandelen

Gelderland is een mooie provincie waar het goed wandelen en fietsen is. De wandel- en fietspaden zijn over het algemeen goed bereikbaar. D66 wil dat dit zo blijft. Daarom moet er een goed alternatief zijn voor fietsers en wandelaars bij het eventueel afsluiten van onbewaakte spoorwegovergangen of het laten vervallen van oversteekplaatsen.

De fiets betrekken in het verdelen van infrastructuur- en ov-geld D66 vindt niet dat de provincie automatisch geld moet bijleggen als het Rijk minder geld voor

openbaar vervoer ter beschikking stelt. Wel wil D66 een verdeling van infrastructuurgelden, waarbij investeringen in fietsverkeer worden meegenomen. Bij de verdeling van het geld voor infrastructuur is daarom met steun van D66 van de beschikbare € 250 miljoen de afgelopen jaren € 70 miljoen naar de fiets gegaan. Onze inzet voor de fiets willen we ook de komende periode doorzetten.

openbaar vervoer

Eén van de belangrijkste taken van de provincie is het organiseren van openbaar vervoer. De provincie doet dit door trein- maar vooral buslijnen aan te besteden en toezicht te houden op de naleving van het contract met de vervoerder. Bij het openbaar vervoer heeft D66 de volgende speerpunten:

- > Méér vervoer op maat en zo min mogelijk lege bussen.
- > Frequent openbaar vervoer op drukke trajecten.
- > Schone bussen, door een maximum aan de uitstoot te stellen.
- > Een meer logische verdeling van het geld voor infrastructuur.
- > Goede aansluitingen tussen fiets, trein en bus.

Vervoer op maat D66 vindt dat openbaar vervoer voor iedereen toegankelijk en bereikbaar moet zijn. D66 vindt het echter jammer dat veel bussen op het platteland leeg rondrijden en vervelend dat rondom steden passagiers in de bus moeten staan tijdens de spits. D66 vindt dat bewoners van het platteland recht hebben op meer vervoer op maat. D66 kiest daarom voor frequent openbaar vervoer op drukke trajecten en voor meer maatwerk op rustige trajecten en op rustige tijdstippen.

Maatwerk in dunbevolkte gebieden bestaat uit meer creatieve en toegankelijke oplossingen. Voorbeelden daarvan zijn belbussen, regiotaxi's, deelauto's of dorpsbussen (busjes die door de gemeente en provincie zijn gekocht

en die inwoners van dorpen samen beheren en inzetten) of projecten zoals de vervoersdienst Lyft. Een idee waar mee geëxperimenteerd kan worden, is het rijden van een route op maat in dunbevolkte gebieden, waarbij mensen onder andere op basis van locatie (GPS) worden opgehaald. D66 wil dat de provincie samen met de gemeenten en de bewoners van het platteland oplossingen bedenkt of kiest, zodat het openbaar vervoer echt zoveel mogelijk op maat wordt. De provincie moet de markt uitdagen om oplossingen te bedenken. Daarbij staat betaalbare toegang tot goed openbaar vervoer voorop en is de wijze waarop daaraan ondergeschikt.

Schone bussen Uitlaatgassen van bussen zorgen voor luchtvervuiling. Hoewel het over het algemeen in Nederland steeds beter gaat met de luchtkwaliteit, zijn er nog steeds overschrijdingen van de normen, vooral in de steden. D66 vindt dat de Europese normen niet voldoende bescherming bieden: ook bij het inademen van lucht die voldoet aan de normen kunnen mensen ziek worden. D66 wil dat de provincie op Europees niveau lobbyt voor strengere normen en zich tegelijkertijd inspant om bij te dragen aan een luchtkwaliteit die beter is dan die normen. Zo wordt aan komende generaties ook een gezonde toekomst geboden. D66 wil dat er schone bussen gaan rijden. Om dat te realiseren wil D66 dat de provincie bij de concessieverlening van het openbaar vervoer een hoofdstuk brandstofbesparing en uitstootreductie opneemt.

Voorzieningen in en bij openbaar vervoer

D66 vindt goed openbaar vervoer onmisbaar voor een mobiele, duurzame samenleving. Dat geldt niet alleen voor mensen die de bus gebruiken om op hun werk of opleiding te komen, maar ook voor mensen voor wie de fiets geen alternatief is. Het vorenatransport van het openbaar vervoer is belangrijk. D66 zet zich in voor meer geld voor goede aansluitingen van de fiets op het openbaar vervoer, door te zorgen voor voldoende fietsverhuur, fietsenstallingen en

fietsklemmen. Ook andere vormen van flexibel vervoer (belbussen, regiotaxi's en dergelijke) moet de provincie meenemen in de opdrachtverlening aan busmaatschappijen, of samen met gemeenten opzetten.

Treinverbindingen Op voorstel van D66 is de NS in 2014 gestart met het doortrekken van het NS-nachtnet naar Arnhem en Nijmegen. D66 maakt zich er sterk voor om deze proef om te zetten in een vast onderdeel van het NS-nachtnet.

D66 is voorstander van elektrificatie van spoorlijnen. D66 stelt voor om het Rijk en ProRail aan te bieden om het traject Arnhem-Winterswijk als pilot te gebruiken voor een 3kV-systeem. Er kan een bovenleidingsstelsel worden aangelegd zonder dat het huidige treinverkeer wordt gehinderd. De dienstregeling wordt immers momenteel met dieselmaterieel uitgevoerd.

D66 wil doorpakken met de realisatie van dubbelspoor op het traject Zevenaar-Doetinchem. Voor een goede en snelle bereikbaarheid van de onderlinge regio's in Gelderland wil D66 dat er sneltreinen gaan rijden op het traject Doetinchem-Zevenaar-Arnhem. D66 wil dat de Valleilijn tussen Amersfoort en Ede-Wageningen wordt doorgetrokken naar Arnhem.

D66 steunt de roep om een snelle en meer frequente treinverbinding vanaf Harderwijk richting de Randstad. De huidige verbinding voldoet niet voor centrumstad Harderwijk en haar achterland. Een snelle en meer frequente treinverbinding geeft een economische impuls aan de regio Noordwest-Veluwe, in het bijzonder op het gebied van opleidingsniveau, tegengaan van werkloosheid onder hogeropgeleiden en behoud van hogeropgeleiden voor de regio.

D66 wil dat de spoorbrug over de Maas bij Niftrik (lijn Nijmegen-Den Bosch) wordt verdubbeld van enkelspoor naar dubbelspoor.

D66 wil de universiteitsstad Wageningen beter ontsluiten en pleit daarom voor een frequentere verbinding op spitsmomenten tussen de treinstations Ede-Wageningen en Arnhem met het busstation Wageningen.

Grensoverstijgend openbaar vervoer

Landgrens-overstijgend vervoer is typisch iets waarbij Europees-regionale samenwerking voor een forse verbetering kan zorgen. In de grensregio's is vaak sprake van een openbaar vervoersaanbod dat niet aansluit bij de vraag. Buslijnen stoppen bij de landgrens en betaalsystemen sluiten niet op elkaar aan. Nu meer Nederlanders ervoor kiezen om bijvoorbeeld in Duitsland te wonen, te werken of te studeren en andersom, is het noodzakelijk om de afstemming van het openbaar vervoer in de grensregio's snel te verbeteren. Dat geeft een impuls aan de leefbaarheid aan beide zijden van de grens. Betere verbindingen zijn ook goed voor de economie en het toerisme. D66 vindt samenwerking met Duitsland ook noodzakelijk voor de duurzame verbetering van water- en spoorwegen.

D66 zet in op een goed, frequent en betrouwbaar openbaar vervoer in de grensregio's en wil dat de provincie daar een actieve en leidende rol in neemt. Zo heeft D66 zich sterk gemaakt voor de treinverbinding Arnhem-Emmerich. Deze wordt vanaf 2016 opgenomen in de dienstregeling.

Op de lange termijn kiest D66 voor een activering van de treinverbinding Nijmegen-Kleef-Düsseldorf. Om dit plan levensvatbaar te houden dient het nog aanwezige spoortraject bewaard te blijven.

goederenvervoer

Goederenvervoer via water De provincie kan helpen goederenvervoer nog efficiënter en minder belastend te maken. D66 kiest voor overslagplaatsen buiten de steden en wil meer kansen voor vervoer over water.

Meer kansen voor de binnenvaart De Nederlandse binnenvaartvloot bestaat uit ongeveer 7000 schepen en is de grootste en modernste van Europa. De binnenvaart heeft een aandeel van 35% in het Nederlandse goederenvervoer en een CO²-uitstoot van 5% van de gehele transportsector. Binnenvaart biedt goede mogelijkheden om goederenvervoer per vrachtauto te vervangen. De veiligheidsrisico's bij vervoer van gevaarlijke stoffen (brandstoffen, chemische producten) zijn belangrijk minder dan bij vervoer per spoor of via de weg.

Ook voor de bewoners van Gelderland is binnenvaart minder belastend dan goederenvervoer over de weg of per trein. De binnenvaartterminals in Gelderland bieden bedrijven goede mogelijkheden om containers uit te wisselen met binnenvaartschepen.

Liquid Natural Gas (LNG) voor de binnenvaart D66 wil vanwege duurzaamheid en veiligheid het gebruik van de binnenvaart bevorderen door duurzame aandrijving met LNG (niet te verwarren met LPG) en een goede infrastructuur. Oude vervuulende dieselmotoren kunnen worden vervangen door motoren die LNG als brandstof gebruiken. De investering kan veelal in drie jaar worden terugverdiend door lagere brandstofkosten. Bovendien levert het een forse vermindering op van CO² en NO_x (stikstofoxiden) en de uitstoot van fijnstof (roetdeeltjes) gaat naar nul. De eerste schepen zijn sinds kort in gebruik genomen.

Op termijn is het voor de binnenvaart mogelijk om over te stappen naar biobrandstoffen zoals groen gas (LNG gebaseerd op duurzaam geproduceerd biogas). Daarvoor zijn bunkerfaciliteiten nodig. Rotterdam is de eerste Europese haven waar de binnenvaart LNG kan bunkeren. Diverse marktpartijen hebben interesse om ook op andere locaties bunkerfaciliteiten in te richten. D66 wil het mogelijk maken dat binnenvaartschepen LNG kunnen bunkeren in Gelderland. Nijmegen is hiervoor de meest geschikte locatie.

Goederenvervoer per spoor D66 is voorstander van goederenvervoer per spoor om het wegverkeer minder druk te maken en vanwege het duurzame karakter. Intensief goederenvervoer moet alleen niet ten koste gaan van de leefbaarheid voor omwonenden, de kwaliteit van steden en landschap. Ook moet de veiligheid absoluut gewaarborgd zijn. Vanuit logistiek oogpunt gezien moeten spoorlijnen doelmatig en rendabel zijn. D66 vindt dat de huidige ideeën voor de aanpassing van de IJssellijn (Arnhem-Deventer) niet aan de veiligheids- en leerbaarheidscriteria voldoen. Daarom moet er - samen met omwonenden - onderzoek komen naar reële alternatieven. D66 Gelderland zal op dit onderwerp nauw samenwerken met D66 Overijssel.

Overslagplaatsen Er wordt nu nog onnodig veel zonder lading (leeg) gereden, wat leidt tot extra opstoppingen en uitstoot. Door overslagplaatsen buiten de steden te realiseren kunnen meer goederen gebundeld worden, zodat niet elk busje één pakketje in de binnenstad komt afleveren.

Op deze manier wil D66 werken aan schonere lucht, minder kosten voor het bedrijfsleven en minder irritatie bij binnenstadbewoners. Zo worden in Nijmegen door de binnenstadservice goederen gebundeld aan de rand van de stad waarna ze per fietskoerier en bestelbusje worden afgeleverd op het bezorgadres.

bereikbaarheid over de weg

Wegen De provincie is verantwoordelijk voor de regionale wegen. De landschappelijke kwaliteit van de karakteristieke bomenlanen maakt dat het op sommige plekken extra inspanning vraagt om ook de veiligheidsaspecten op hoog niveau te krijgen en te houden. Voor D66 zijn veilige regionale wegen van groot belang. D66 kiest voor:

- > Veiligheid van het regionale wegennet opnemen in het langetermijnbeleid.

- > Toch een nieuwe weg? Dan samen met omwonenden nadenken over oplossingen.
- > De spits mijden en andere vormen van vervoer dan de auto stimuleren.
- > Meer reisinformatie boven de drukste provinciale wegen.
- > P+R-plaatsen (parkeer en rij) bij voorstedelijke treinstations.
- > Het aanpakken van de files bij knooppunt Bankhoef (A50/A326).

Veilig regionaal wegennet D66 vindt dat veiligheid altijd meegenomen moet worden wanneer er aanpassingen of onderhoud voor een weg gepland staan. Daarnaast moet de provincie de veiligheid van het regionale wegennet opnemen in het langetermijnbeleid. Om knelpunten aan te pakken (die vaak in de spits ontstaan) moet de provincie wat D66 betreft samenwerken met gemeenten en het bedrijfsleven om de medewerkers te stimuleren buiten de spits te reizen. D66 is ook landelijk nog steeds een voorstander van berekening per kilometer, zodat we het gebruik en niet het bezit van een auto belasten.

Inwoners betrekken bij plannen voor nieuwe wegen Als we niet om de aanleg of verbreding van een nieuwe weg heen kunnen, dan wil D66 de omwonenden bij de planvorming betrekken. D66 wil daarnaast dat plannen die omwonenden aandragen een volwaardige plek krijgen in de besluitvorming. Dat betekent dat als het plan op het eerste gezicht logisch en uitvoerbaar is (bijvoorbeeld naar het oordeel van een onafhankelijke commissie), het meegenomen moet worden in zaken als kosten /baten-analyses, milieueffectrapportages en scenarioberekeningen. Immers, misschien zijn oplossingen die mensen zelf aandragen wel een stuk beter dan de oplossingen van de provincie zelf.

Daarnaast vindt D66 dat de provincie autoforenzen moet verleiden om de auto te laten staan. Dat kan door meer snelle fietsverbindingen aan te leggen,

busmaatschappijen informatie over aansluitingen (zowel bus als trein) te laten organiseren en bussen van wifi te voorzien. Via aanbestedingen en financiële prikkels kunnen vervoerders gestimuleerd worden klantgericht te denken. In Gelderland is daar de afgelopen vier jaar mede door de inzet van D66 al een flinke slag in gemaakt. Verder wil D66 dat er meer reisinformatie boven de drukste provinciale wegen beschikbaar wordt, zodat automobilisten goed geïnformeerd een snellere route kunnen nemen. Dat is goed voor de automobilisten maar ook voor het milieu, want stilstaande auto's vervuilen meer dan rijdende.

Bereikbaarheid van grote steden De bereikbaarheid van en binnen grote steden in Gelderland is de afgelopen jaren flink verbeterd. Dat is onder andere te danken aan de tweede stadsbrug in Nijmegen, de verbreding van de A50 en de aanleg van een extra perron op Arnhem CS. Om ervoor te zorgen dat de (snel)wegen niet weer vollopen vindt D66 dat het wegennet ontlast moet worden. D66 kiest voor het stimuleren van 'eerder overstappen op het openbaar vervoer' om de bereikbaarheid van de steden te vergroten.

De provincie moet actief de regie nemen bij voorstadtreinstations om P+R-plaatsen in te zetten. Deze parkeer- en rijlocaties moeten op strategische plekken – vóór knelpunten en buiten de stadsring – worden geplaatst. D66 vindt dat de provincie intensiever contact moet leggen met ProRail om dit bij voorstedelijke stations te regelen. Andere P+R-plaatsen (binnen de stadsring, achter knelpunten) vindt D66 van gemeentelijk belang dus daar heeft de provincie wat D66 betreft geen rol.

Luchtkwaliteit D66 wil de lucht schoon houden door luchtvervuiling te voorkomen. De overgang naar elektrisch rijden is daarbij van belang. De provincie moet het gebruik van elektrische auto's stimuleren door te zorgen voor voldoende oplaadpunten op belangrijke openbare locaties, zoals P+R-plekken en recreatiegebieden. Ook bij het aanbesteden van

het openbaar vragen we aan vervoerders op dit punt een extra inspanning. Door het wegennet te ontlasten met betere fietsverbindingen als alternatief voor de auto, maar ook met betere routeinformatie boven de weg, wil D66 de doorstroming verbeteren, zodat ook de luchtkwaliteit verbetert.

Geluid Langs sommige wegen in de provincie is sprake van geluidsoverlast in woonkernen. D66 vindt dat de leefbaarheid van woonkernen voorop moet staan. Daarom kiest D66 voor het investeren in een vermindering van de geluidsoverlast van wegen die door of langs woonkernen gaan. De positieve invloed op de leefbaarheid maakt voor ons de extra investeringen waard.

D66 wil in de eerste plaats kijken naar meer 60 km/u zones in plaats van 80 km/u, bijvoorbeeld op onveilige trajecten (wegen met bomen dicht op de weg, of bochtige wegen) en in de buurt van woonkernen. De automobilist is dan wellicht enkele minuten later op zijn bestemming, maar de omwonenden hebben dan minder geluidsoverlast én een schonere lucht. D66 denkt daarbij samen met omwonenden ook aan oplossingen als geluiddempend asfalt, bosschages of geluidsschermen.

D66 wil de leefbaarheid en de luchtkwaliteit in Gelderland verbeteren door:

- > Het stimuleren van elektrisch rijden.
- > Een betere doorstroming op het wegennet.
- > Bij woonkernen 60 km/u of investeren in geluiddempende maatregelen.

wijzer

van kunst

& cultuur

> Kunst, cultuur en erfgoed

Voor D66 is cultuur een inspiratiebron voor iedereen in Gelderland, jong en oud, in de steden en in de landelijke gebieden, het is geen “hobby” of luxegoed voor enkelen. D66 is van mening dat kennis en cultuur voor iedereen toegankelijk moet zijn. Kunst, cultuur en erfgoed kunnen verbinden en onderscheiden. Door een spiegel voor te houden helpen ze de samenleving om voortdurend over zich zelf na te denken. Het kan bijdragen aan verhoging van de kwaliteit van leven, aan persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing. Samenwerking van kunst en cultuur met andere sectoren levert waardevolle innovaties op.

Wij vinden een sterke kunstzinnige, culturele en creatieve sector een noodzakelijke voorwaarde voor een open, zich ontwikkelende en verbonden samenleving. Kunst, cultuur en erfgoed hebben voor D66 daarnaast ook economische waarde. Een bloeiende culturele sector is een reden om ergens te willen wonen en maakt Gelderland op die manier aantrekkelijk voor talenten en bedrijven.

D66 vindt dat er voor de ruim twee miljoen inwoners van Gelderland een volwaardig aanbod van activiteiten beschikbaar moet zijn. D66 kiest ervoor fors te investeren in cultuur. Het structurele budget wordt verhoogd met € 6 miljoen.

Daarom vraagt D66 aan de betrokken cultuurorganisaties en de Gelderse steden om mee te denken en mee te werken aan de ontwikkeling en realisatie van aantrekkelijke en kwalitatief hoogstaande producties en evenementen. En om daarbij in te zetten op culturele vernieuwing, eigen ondernemerschap en het aantrekken van steun van bedrijven en andere geldschieters. Ten slotte is het belangrijk dat organisaties ook zelf werken aan goed

doortimmerde plannen waardoor zoveel mogelijk voorkomen wordt dat er tekorten ontstaan die met gemeenschapsgeld moeten worden bijgepast.

D66 wil:

- > Dat de provincie de belangrijkste culturele instellingen voldoende ondersteunt zodat ze de kans krijgen om een onderbouwde, meerjarige planning uit te werken.
- > Dat culturele instellingen met een minstens provinciale of (groot) regionale functie kunnen rekenen op structurele steun. Daartoe behoren (jeugd)theater, orkesten, musea en daarnaast (kennis)centra voor erfgoed, cultuureducatie en talentontwikkeling.
- > Dat naast de structurele subsidies incidentele subsidies beschikbaar zijn voor specifieke projecten en evenementen, evenals t.b.v. de verbinding tussen kunst en andere domeinen (zoals onderwijs, welzijn, bedrijfsleven en toerisme).
- > Dat de provincie geld bijdraagt in het onderhoud van monumenten en de landschappen waarin ze liggen (erfgoed) en er voor zorgt dat kunst en cultuur via bibliotheken en archieven (waarvoor de provincie wettelijke taken heeft) voor iedereen toegankelijk zijn. Duurzaam behoud is daarbij het belangrijkste uitgangspunt.

waardering voor vrijwilligers

D66 spreekt zijn waardering uit voor de talloze vrijwilligers die in Gelderland actief zijn in het cultuurdomein. Zonder hun inzet zouden veel activiteiten en evenementen niet kunnen plaatsvinden en zou veel erfgoed verkommeren.

verbinden

Culturele vernieuwing Cultuur dient te verbinden, allereerst met het publiek, de inwoners van Gelderland, maar ook onderling, binnen de culturele sector zelf, en met onderwijs. Dat resulteert in vernieuwing en wederzijdse bezieling.

Een goed voorbeeld hiervan is de stap van Het Gelders Orkest (HGO) om onder de naam HRFSTWND samen te werken met begaafde amateurs en plaatselijke muziekverenigingen zoals de Koninklijke Harmonie Oosterbeek. Een ander voorbeeld is de samenwerking tussen

het CODA in Apeldoorn en het Gelders Archief, met als doel de ontwikkeling van een digitaal depot en het delen van kennis en expertise op het gebied van archiefbeleid en -beheer. Dit streven mag niet belemmerd worden door te strikte voorwaarden die nu nog vaak van kracht zijn bij het toekennen van subsidies.

Het partnerschap is alleen nog van toepassing op de instellingen die structureel door de provincie worden ondersteund. Deze instellingen vormen samen de Gelderse culturele basisinfrastructuur, waarmee de provincie jaarlijks afspraken maakt over het te voeren beleid.

De beoordeling welke instellingen in aanmerking komen voor structurele steun, gebeurt aan de hand van objectieve criteria waaronder bereik, bezoekersaantal, spreiding, uniciteit, bijdrage aan maatschappelijke doelstellingen, maatschappelijk draagvlak en kwaliteit van ondernemerschap; door het

onderling delen van kennis en te functioneren als kennis- en opleidingscentrum voor evenementen en regionale en lokale cultuurorganisaties. Zo ontstaat een stevige basisstructuur, uitgerold over de hele provincie met zwaartepunten in de grote steden.

Interdisciplinaire samenwerking

Samenwerking binnen de domeinen economie, cultuur en ruimtelijk ordening evenals verbindingen tussen kunstenaars, bedrijfsleven en wetenschap zorgen elders voor succesvolle ontwikkelingen. De Gelderse culturele kenniscentra kunnen hierbij de makelaarsrol vervullen.

Bedrijven zoals Philips zetten kunstenaars in bij hun creatieve, innovatieve processen. In de regio Eindhoven heeft men daar uitstekende ervaringen mee. Gebleken is dat de inzet van kunstenaars in productontwikkeling een waardevolle toevoeging vormt. Vanuit een andere achtergrond en met een eigen invalshoek hebben zij een andere – inspirerende – inbreng dan de professionals uit de betreffende sector.

Ondernemerschap Kunst en cultuur hebben een maatschappelijke en economische betekenis. Cultureel ondernemerschap is daarbij belangrijk. Culturele ondernemers dragen bij aan ruimtelijke ordening en stedenbouwkundige ontwikkeling. Cultuur levert een bijdrage aan actuele maatschappelijke thema's zoals leegstand en leefbaarheid, en aan het oplossen van vraagstukken op het gebied van technologie, wetenschap en milieu. De Gelderse culturele instellingen hebben de afgelopen jaren al grote stappen gemaakt in het vinden van nieuwe inkomsten, daaraan zit echter een grens. Provinciaal cultuurbeleid moet cultureel ondernemerschap stimuleren.

Daarom vindt D66 het tijd voor een sociaalliberaal kunst- en cultuurbeleid, dat zich richt op de volgende accenten:

- > Kunst en cultuur geven iedereen de kans zich te ontwikkelen en te ontplooiën.

- > Kunstenaars en cultuurprofessionals maken het verschil op eigen terrein.
- > Binnen de kunst- en cultuursector is ruimte voor experimenten; modern beheer en behoud van materieel en immaterieel erfgoed.

Grote steden en landelijke gebieden De grote steden hebben ambtelijke capaciteit om cultuurbeleid te maken en uit te voeren. In de landelijke gebieden is die capaciteit niet altijd aanwezig, evenals de bijbehorende middelen. Het expertisecentrum Cultuurmij Oost wordt door de provincie gefaciliteerd om deze taak uit te voeren.

Organisatiekracht D66 wil dat cultuurorganisaties kritisch kijken naar hun eigen organisatiekracht. Inhoud komt op de eerste plaats, maar een goede bedrijfsvoering is een voorwaarde voor bestendigheid. Het is bijvoorbeeld jammer wanneer er inkomsten worden misgelopen omdat de cursisten-administratie niet op orde is. Anderzijds dient de provincie goed opdrachtgeverschap te tonen, waarbij regelmatig met betrokken cultuurorganisaties wordt besproken hoe de voortgang van hun activiteiten verloopt en of er bijvoorbeeld meer ondersteuning nodig is. Daardoor kan er tijdig worden bijgestuurd. Het is niet per se nodig hiervoor een ambtelijk apparaat op te tuigen. Er kunnen ook stuurgroepen met betrokken vrijwilligers worden ingesteld. Wat D66 betreft moet bureaucratie worden vermeden.

Eenmalige subsidies De afgelopen periode heeft de provincie gewerkt met een tendersysteem, waarbij enkele keren per jaar een budget beschikbaar wordt gesteld voor organisaties die onderbouwde voorstellen kunnen indienen. D66 is van oordeel dat het tendersysteem aangepast dient te worden. De bureaucratie moet fors worden verminderd, de kans op honorering moet in verhouding staan tot de verwachtingen die gewekt worden en de selectiecriteria moeten veel meer cultuurinhoudelijk worden.

Voor het overige beschikbare geld kan dan meer maatwerk geleverd worden, waarbij zo nodig de betreffende gedeputeerde discretionaire bevoegdheden kan inzetten. Als proef wil D66 speciale eenmalige subsidies voor trendsettende festivals, voor startende en vernieuwende organisaties en voor individuele kunstenaars (beurzen/stipendia).

historie behouden

Cultuurhistorie Gelderland heeft een schat aan cultuurhistorie, in gewoonten en gebruiken, intellectueel erfgoed, roerend en onroerend goed. Dit biedt mogelijkheden voor ontspanning en recreatie: mensen kunnen genieten van een bezoek aan een historisch monument zoals een kerk, een oude fabriek, een molen of een kasteel. Erfgoed voegt hiermee waarde toe aan de leefbaarheid van de provincie. Daarnaast vormen monumenten ook een belangrijk deel van de regionale geschiedenis. Het culturele erfgoed vervult daarom ook een educatieve rol. Voor D66 is het van belang om dit culturele erfgoed en de bijbehorende monumenten te behouden.

Prioriteit geven aan kenmerkende monumenten D66 kiest voor toekomstgerichte oplossingen: door te investeren in ons erfgoed voorkomen we hogere kosten op de lange termijn. Maar dat betekent ook dat de provincie keuzes dient te maken. D66 legt de prioriteit bij monumenten en erfgoed die kenmerkend zijn voor een regio of die een verhaal vertellen over de regio. Beseft moet worden dat restauraties niet eenmalig zijn. In vrijwel alle situaties is blijvend onderhoud noodzakelijk om het betreffende object in goede staat te houden. Daardoor ontstaat er als het ware een claim op toekomstig budget. Veel erfgoed is in het bezit van organisaties en particulieren, die het onderhoud met inzet van eigen vermogen of door het aantrekken van fondsen zelf kunnen uitvoeren. In de gevallen dat ondersteuning van de provincie gevraagd wordt, moet duidelijk worden gemaakt worden welk provinciaal belang ermee is gediend.

Functioneel gebruik erfgoed Voor veel erfgoed geldt dat het goed is als het daadwerkelijk in gebruik is. D66 wil daarom bevorderen dat eigenaren toestemming krijgen (van lokale overheden) voor het gebruik van erfgoed voor bijvoorbeeld landwinkeltjes, horeca en de organisatie van evenementen. Naast het feit dat dit economische activiteit oplevert, verlaagt het ook de drempel voor mensen om het erfgoed te bezoeken. Daardoor krijgen inwoners een sterkere band met het erfgoed en worden overheidsinvesteringen in erfgoed niet alleen met het hoofd maar ook met het hart gesteund. Technisch erfgoed is ook op zijn best als het daadwerkelijk inzetbaar is. Hierbij is het werk van gekwalificeerde vrijwilligers een grote steun, zoals bij het trambedrijf van het Openluchtmuseum in Arnhem. Functioneel gebruik heeft niet alleen recreatieve waarde, het kan ook een manier zijn om aan extra middelen te komen die nodig zijn voor het onderhoud. D66 signaleert dat er regelmatig sprake is van regels die het gebruik van erfgoed belemmeren, bijvoorbeeld omdat aan een restauratie eisen verbonden worden die bepaalde voorzieningen niet toestaan. D66 meent dat het uiteindelijk beter is dat een object voor 80% verantwoord gerestaureerd wordt, dan dat het voor 100% verdwijnt.

Verweving cultuurhistorie met gebiedsontwikkeling, natuur, recreatie en landschap Het culturele erfgoed bestaat niet alleen uit (historische) monumenten, maar ook uit de natuur en het landschap eromheen. Erfgoed, natuur en landschap moeten daarom integraal bekeken worden. Door de verkokering van de provinciale organisatie gebeurt dat vaak nog onvoldoende. D66 vindt dat de provincie in het omgevingsbeleid rekening moet houden met cultuurhistorie, zodat de natuur en de omgeving passen bij het erfgoed en andersom. De provincie moet ook zorgen voor een goede ontsluiting, in het bijzonder voor fietsers en wandelaars.

Innovatie, kennis, werkgelegenheid en onderwijs Bij omvangrijke restauraties is veel kennis en vakmanschap vereist en vaak

zijn ingenieuze technieken noodzakelijk om tot een goed resultaat te komen. Mislukkingen zijn kostbaar en kunnen veel belastinggeld opslokken.

D66 wil dat er bij grote projecten voldoende expertise wordt ingewonnen, zodat eventuele risico's goed in beeld komen en er daarna afdoende actie wordt ondernomen om ze te vermijden. Dit levert vervolgens weer kennis op die van pas komt bij het onderhoud van ander erfgoed. Daarom wil D66 naar het voorbeeld van Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL) ook voor Gelderland een specifiek kenniscentrum. Dit sluit bij voorkeur aan bij gelijksoortige bestaande organisaties.

Het onderwijs kan een directe bijdrage leveren door erfgoed op te nemen in onderwijsprojecten, bijvoorbeeld het vervaardigen van nieuwe onderdelen voor een oude watermolen.

Wettelijke taken bibliotheken en archieven

D66 vindt dat iedereen optimaal moet kunnen profiteren van de waarden van kunst en cultuur. De provincie levert hier een bijdrage aan door bibliotheken en archieven voor iedereen bereikbaar en toegankelijk te maken.

Bibliotheken D66 kiest voor een eigentijds basisniveau aan bibliotheken. Voor veel mensen betekent de openbare bibliotheek dé toegang tot kennis en cultuur. De provincie zou samen met de verschillende overheden gezamenlijk een dekkend netwerk van bibliotheken kunnen verzorgen, waarbij rekening gehouden wordt met een zekere nabijheid van lokale bibliotheekvoorzieningen voor inwoners. De verantwoordelijkheid voor lokale bibliotheekvoorzieningen blijft bij de gemeenten.

D66 ziet voor de bibliotheek als kenniscentrum een belangrijke ondersteunende waarde voor het onderwijs. Een bibliotheek is een openbare en laagdrempelige ontmoetingsplek. Deze functie wordt steeds belangrijker, als een plek om huiswerk te maken en te studeren, als werkplek voor zzp'ers en flexwerkers, als ontmoetingsplek voor bijeenkomsten en voor het verkrijgen van overheidsinformatie.

Voor D66 is het een uitdaging dat de bibliotheken met de tijd meegaan en nieuwe diensten ontwikkelen, via het internet, met websites en op maat gemaakte apps. Kleinere, landelijk gelegen woonkernen kunnen zo in verbinding blijven met (regionale) bibliotheken. Er dient extra aandacht te zijn voor inwoners van Gelderland die niet (meer) in staat zijn om van internet gebruik te maken, zodat elke inwoner de gelegenheid wordt geboden om informatie te verkrijgen. D66 vindt dat de provincie de bibliotheken - in het kader van de nieuwe bibliotheekwet - op maat dient te ondersteunen. D66 zet zich in voor het concept 'bibliotheek op school' om een fijnmazig netwerk van bibliotheken laagdrempelig te behouden voor een breed publiek.

Archieven Het is voor mensen vaak lastig om informatie te vinden in archieven. Dit geldt zowel voor burgers die op zoek zijn naar specifieke informatie, als voor bestuurders die documenten opzoeken over behandelde onderwerpen. D66 vindt dat het makkelijker kan en moet. D66 onderschrijft de missie van het Gelders Archief, dat zijn collecties vooral digitaal en klantgericht beschikbaar stelt en zodoende de provinciale archieven nog toegankelijker maken voor een breed publiek. Uiteraard blijven brondocumenten natuurlijk zorgvuldig bewaard, zoals wettelijk voorgeschreven.

open

integer

democratisch

> Bestuur

D66 hecht veel waarde aan een transparant en democratisch bestuur met inspraak voor burgers.

In het bestuur van de provincie valt nog genoeg te verbeteren wat betreft het betrekken van inwoners bij het beleid, zowel aan het begin (bij het maken van plannen) als aan het einde (bij de besluitvorming).

Toekomstvaste oplossingen zijn vaak alleen te bereiken door grensoverschrijdende samenwerking met regio's in andere delen van Nederland, maar ook binnen Europa. Inleidende tekst

D66 kiest daarom voor:

- > Een democratische en slagvaardige lokale en regionale overheid.
- > Inwoners betrekken bij plannen en beleid.
- > Open data.
- > Meer samenwerking met andere regio's in de Europese Unie.
- > Een sluitende begroting en anders eerst bezuinigen voor we de lasten verhogen.

democratisch en slagvaardig

Een democratische en slagvaardige lokale en regionale overheid D66 wil de democratie, slagkracht en transparantie van de provincie en haar gemeenten versterken. Voor ons betekent dit dat overheidstaken gecontroleerd worden door een direct gekozen volksvertegenwoordiging: Provinciale Staten of de gemeenteraad.

De overheid moet aanspreekbaar zijn en verantwoording afleggen. Nu is dat te vaak niet het geval. Samenwerkingsverbanden tussen gemeenten, of tussen de provincie en gemeenten, zijn opgezet daar waar overheden in

hun eentje niet in staat waren hun taken naar behoren uit te oefenen. Raads- of Statenleden worden daarbij te vaak pas achteraf geïnformeerd over besluiten, kunnen niet vooraf opdrachten meegeven. Wanneer er iets mis gaat, mogen gemeenten of de provincie de rekening betalen zonder dat iemand ter verantwoording kan worden geroepen. Dit is niet houdbaar.

D66 wil daarom een overheid die bestaat uit vier lagen met vier volksvertegenwoordigingen: de EU, het Rijk, landsdelen en de gemeenten. Alle overige tussenlagen en tussenvormen doen af aan de democratie en de slagkracht en vinden we daarmee ongewenst. In het uitzonderlijke

geval dat dergelijke instituten wel een toegevoegde waarde hebben, dan is voor D66 de eis dat ze tijdelijk zijn en dat ze om de twee à drie jaar aan een ‘democratietoets’ onderworpen worden, om zeker te stellen dat de democratische verantwoording goed geregeld is. Voor de waterschappen wil D66 onderzoeken of ze kunnen opgaan in een landsdeel, omdat ook waterschappen bijdragen aan de bestuurlijke drukte. Daarbij wil D66 wel het geld voor waterbeheer wettelijk vastleggen, zodat dit geld niet aan iets anders kan worden besteed.

Voldoende bestuurskracht Door het gegroeide takenpakket van gemeenten is de noodzaak van gemeentelijke slagkracht toegenomen. Te kleine gemeenten zijn niet in staat deze taken kwalitatief goed uit te voeren. Een afnemende bestuurskracht kan blijken uit de financiële positie van een gemeente, het vermogen om grote uitdagingen aan te kunnen en de kwaliteit van de handhaving. D66 wil dat de provincie de regie neemt wanneer gemeenten hierop vastlopen. Dat kan betekenen dat in gebieden waar stad en ommeland erg vervlochten zijn, deze samenvloeien. In andere regio's kunnen gemeenten gestimuleerd worden om samen te gaan. Dit biedt tegenwicht tegen de neiging om problemen op te lossen via niet-democratische samenwerkingsverbanden.

Echte slagkracht, met echte democratie vraagt om structurele oplossingen. In de komende vier jaar zetten wij er ons voor in dat het aantal gemeenten in onze provincie zal teruglopen. Richtlijn daarbij is dat samengaan van gemeenten gebeurt vanuit de wens en overtuiging, om in de toekomst ruim voldoende bestuurskracht te hebben om het uitbreidende takenpakket goed aan te kunnen. Een grotere gemeente biedt ook meer mogelijkheden om goede medewerkers aan te trekken en te behouden. D66 geeft bij de gewenste opschaling van gemeenten ook het nadrukkelijke advies voor het maken van een plan van aanpak voor neerschalen. Dat wil zeggen, hoe inwoners van wijken, dorpen, steden invloed

blijven houden op hun leefomgeving. Hiermee willen we uitdrukkelijk niet een nieuwe bestuurlijke laag creëren. Uitgangspunt is baas in eigen woonomgeving: democratie op het belangrijkste niveau! Wat D66 betreft krijgt de gemeente ook ruimere mogelijkheden om haar eigen financiën en belastingen te regelen. Waar opschalen niet gedragen wordt, kan ambtelijke fusie een eerste stap zijn. Zolang tussenlagen in de vorm van gemeenschappelijke regelingen bestaan, stimuleert D66 regionale politieke fractievorming om zo te komen tot versterking van het democratisch gehalte van de besluitvorming van openbare lichamen.

Toezicht D66 wil dat de provincie streng toezicht houdt op de financiën van de gemeenten. Goede openbaarheid van dat toezicht is een noodzakelijke voorwaarde. Zo kunnen gemeenteraden de positie van hun gemeente bepalen. Wat D66 betreft is de jaarlijkse Gelderse Toezichtdag op de tweede woensdag van april een goede aanzet. Op termijn moeten raadsleden ook bij deze dag betrokken worden. Daarnaast pleiten we ervoor om de ontwikkeling van grondexploitaties en toekomstige risico's, maar ook de gemeentelijke lasten, goed in het vizier te houden.

Landsdeel Oost D66 wil op basis van de genoemde principes voor provincies enerzijds een focus op kerntaken en aan de andere kant een samenvoeging tot een kleiner aantal provincies: landsdelen. Een landsdeel Oost, met als kern Gelderland en Overijssel, met een sterke maakindustrie, een vergelijkbare landschappelijke diversiteit en een netwerk van middelgrote steden tussen de Randstad en Duitsland, kan zijn kerntaken slagvaardiger uitvoeren.

Het landsdeel heeft meer kennis in huis en is slagvaardiger in het beïnvloeden en uitvoeren van Europees beleid op bijvoorbeeld lucht-, water- en milieugebied. Dit landsdeel kan de belangen van zijn inwoners en bedrijven sterk verdedigen door één gezamenlijke stem in Den Haag te laten horen en tegenwicht ten opzichte

van de Randstad geven. Landsdeel Oost is een regio met ruim 3,1 miljoen inwoners, een sterke financiële positie en een sterkere gesprekspartner naar de Duitse deelstaten en in de Europese arena. D66 wil wel dat dit wordt gecombineerd met het behoud van de identiteit en eigenheid van onder andere de diverse regio's. Deze identiteit houdt niet op te bestaan na het vormen van een landsdeel. Als het Rijk met voorstellen komt voor een herinrichting van het bestuurlijk landschap, beoordeelt D66 deze voorstellen op basis van de genoemde principes, met als belangrijkste vraag: nemen slagkracht, transparantie en democratie toe? Uiteraard zet D66 zich, totdat er landsdelen zijn, vol in om in de provincie Gelderland te werken aan de kerntaken!

Waterschappen Waterschappen spelen een belangrijke rol in de bescherming tegen het water en in het herstel en het beheer van waterafhankelijke natuur. Er wordt vanwege de klimaatverandering meer samenwerking met waterschappen gevraagd. De ambitie is om meer transparantie, bewustwording en doelmatigheid te creëren en meer mogelijkheden te ontplooien voor de uitdagingen waar de watersector voor staat. Waterschappen staan midden in een transitie naar duurzaam waterbeheer. Meer transparantie is nodig, ook in de zetelverdeling van de waterschapsbesturen. D66 vindt dat het waterschapsbestuur democratisch gekozen moet worden en wil daarom af van de geborgde zetels. Als dat niet kan, zal D66 zich in de provincie inzetten om deze geborgde zetels tot een minimum te beperken. Voor de langere termijn wil D66 onderzoeken of de waterschappen in een landsdeel kunnen opgaan.

Verbonden partijen Alliander is een bedrijf dat zich richt op de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. De provincie Gelderland heeft 45% van de aandelen van Alliander. D66 beschouwt Alliander als een bedrijf met een maatschappelijke functie, dat zich dient in te zetten voor het bevorderen van het gebruik van

duurzame energie. Daarom wil D66 dat de provincie de aandelen van Alliander in bezit houdt, zodat het als aandeelhouder het beleid van Alliander kan meebepalen. D66 vindt dat de salarissen van de top van Alliander maatschappelijk verantwoord moeten zijn en daarom moeten voldoen aan de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). D66 vindt dat Alliander zowel verantwoord gebruik van energie als opwekking en verbinding van duurzame energie moet bevorderen. Als het bijdraagt tot haar maatschappelijke functie mag Alliander ook actief zijn in het bevorderen van een interne markt voor energie in Europa.

Een transparante en democratische provincie

De provincie heeft veel taken in onze leefomgeving: als je op de fiets door het bos naar je werk op een bedrijventerrein gaat kom je op veel plekken al in aanraking met de provincie. Daarbij heb je vast ook ideeën over die drukke weg die je over moet steken, of hoe we het bos aantrekkelijker kunnen maken, of de ligging van het bedrijventerrein. D66 wil graag die ideeën benutten, want samen weten we meer. D66 wil, kortom, een transparante provincie met ruimte voor ideeën van inwoners.

Daarom kiest D66 voor:

- > Input van inwoners vanaf de voorkant tot aan de Statenvergadering.
- > Open financiële, democratische en algemeen geografische data.

Inwoners betrekken bij plannen en beleid

Mensen ervaren vaak zelf het beste welke wegen gevaarlijk zijn, welke buslijnen niet op elkaar aansluiten en hoe bereid ze zijn bij te dragen aan een betere natuur. De provincie maakt echter nog te weinig gebruik van de kennis van inwoners. D66 vertrouwt erop dat mensen zelf ook met goede oplossingen voor problemen kunnen komen en wil mensen de ruimte bieden om die bij de provincie in te brengen. D66 vindt dat de provincie eerder met haar voornemens naar de inwoners moet gaan en input moet vragen aan de voorkant: '(beg-)inspraak' in plaats van

inspraak aan de achterkant. Zo wil D66 bereiken dat er meer oplossingen komen die op maat gemaakt zijn voor onze inwoners. Bij het vormgeven van het natuurbeleid moeten bijvoorbeeld natuurorganisaties en agrariërs ook met plannen kunnen komen. Als bijkomend voordeel bespaart de provincie door het gebruiken van de kennis van inwoners waarschijnlijk ook nog eens tijd en geld.

De inbreng van burgers eindigt niet met (beg-)inspraak. Net zo belangrijk is de inbreng van onze inwoners, bedrijven en het maatschappelijk middenveld bij de doorontwikkeling van het beleid. Oftewel co-creatie, waarbij de maatschappelijke opgave centraal staat en niet de bestuurslaag of de beleidsinstrumenten het uitgangspunt zijn. Een goed voorbeeld is de totstandkoming van de Omgevingsvisie. Deze vorm van samenwerken moet leiden tot meer draagvlak, meer kwaliteit en lagere proceskosten. D66 wil het principe van co-creatie bij een aantal majeure projecten gaan toepassen, zoals groei van de structurele werkgelegenheid, energietransitie, landbouw en glastuinbouw. D66 wil verder aan de achterkant van de inspraak de referendumverordening regelen.

openheid van gegevens

Open data (open spending) Hoeveel geld komt binnen bij de provincie? Waar wordt het aan uitgegeven? Met welke moties stemt het Statenlid waar ik op gestemd heb eigenlijk in? Deze informatie hoort voor iedereen gemakkelijk toegankelijk te zijn. De gegevens (data) zijn meestal wel beschikbaar, maar moeilijk te vinden en bijna nooit in onderlinge samenhang. D66 wil dat de transparantie van de provincie vergroot wordt door beleidsgegevens zo veel mogelijk beschikbaar te maken als ‘open data’: gratis, digitale gegevens die voor iedereen gemakkelijk toegankelijk zijn, zonder auteursrecht, zodat iedereen het kan gebruiken. D66 wil open financiële data, open gegevens over de besluiten en open dataportalen.

Open financiële data De provincies sturen elk kwartaal hun financiële data in een standaardvorm naar het CBS. D66 vindt dat deze data open beschikbaar gesteld moeten worden, zodat de financiën van de provincies beter vergeleken kunnen worden. De provincie Zuid-Holland heeft bijvoorbeeld de financiële begroting via hun website al heel inzichtelijk gemaakt. Per onderwerp zijn de geraamde kosten en de bijbehorende plannen te vinden. Wat ons betreft mag de provincie de gemeenten ook meer aansporen om open financiële data te gebruiken, zodat de controle van de provincie op de gemeentefinanciën makkelijker wordt en de inwoners er ook meer zicht op krijgen.

Open gegevens over besluiten van Provinciale Staten Open democratische data bevatten alle gegevens over het provinciale bestuur, waaronder presentielijsten en stemuitslagen (zowel per partij als per persoon). D66 vindt het belangrijk dat deze data in onderlinge samenhang te vinden zijn, bijvoorbeeld zoals bij www.votewatch.eu. Mensen moeten in één keer een duidelijk overzicht van de gegevens van een Statenlid kunnen vinden en niet de notulen van elke vergadering moeten nazoeken om er achter te komen hoe vaak hij of zij aanwezig is geweest. Op die manier kunnen burgers niet alleen de provincie gemakkelijker controleren, bestuurders kunnen zo ook gemakkelijker verantwoording afleggen. D66 wil daarom dat de provincie het publiceren van deze democratische basisinformatie contractueel vastlegt met de leveranciers van de Stateninformatiesystemen.

Open dataportalen De provincie verzamelt ook veel (geografische) algemene gegevens, bijvoorbeeld over parkeergeld. Door deze data open te stellen kunnen ondernemers deze gemakkelijker digitaal toepassen en zo nieuwe, innovatieve dienstverlening mogelijk maken.

Naast al deze digitale data moet de provincie ook meer informeren via lokale kranten en via sociale media. Bij lokale en regionale kranten

kan de informatie toegespitst worden op de eigen regio. Op die manier kan meer bekendheid gegeven worden aan de betekenis van de provincie voor een gemeente of regio. Dit verhoogt de zichtbaarheid van de provincie als bestuurslaag. D66 wil een onderzoek naar de behoeften van de inwoners per regio om zo input te krijgen voor een goed communicatiebeleid.

kwaliteit en integriteit

Bestuurscultuur D66 wil graag dat de fracties die het college van Gedeputeerde Staten (GS) gaan vormen, alleen op hoofdpunten en op hete hangijzers een akkoord sluiten en het verdere collegeakkoord laten invullen door hun gedeputeerden. Daarmee ontstaat meer ruimte voor maatwerk en voor tussentijdse bijsturing. Hiermee komt er ook meer ruimte voor Provinciale Staten om een grotere rol te nemen in het vormen van het beleid, waardoor de provinciale democratie wordt versterkt. D66 heeft hier goede ervaringen mee in de gemeentepolitiek. Daarnaast wil D66 dat er ruimte voor Provinciale Staten blijft om akkoorden te wijzigen die GS via het IPO sluiten.

D66 is een partij van ideeën en van concrete voorstellen. We doen niet aan symboolpolitiek. Pilots en experimenten moeten perspectief bieden op volledige uitvoering. De provincie daagt gemeenten en maatschappelijke organisaties uit de beste projecten voor te dragen en kiest voor kwaliteit en impact. We gaan graag op werkbezoek, we staan midden in de samenleving en staan open voor dialoog en discussie.

Integriteit staat bij D66 hoog in het vaandel. Niet alleen de provincie, maar ook de individuele politici moeten open, eerlijk en transparant zijn. De eisen die aan goed bestuur worden gesteld, moeten ook gelden voor gesubsidieerde instellingen; goed governancecode.

D66 vindt dat:

- > Gedeputeerden geen betaalde nevenfuncties mogen hebben.
- > Oud-Statenleden en oud-bestuurders binnen een periode van vier jaar na hun beëindiging als Statenlid/bestuurder geen functies moeten aannemen bij door de provincie gesubsidieerde instellingen en bij activiteiten zoals festivals.
- > De provincie is geen pinautomaat voor lokale bestuurders die hun tekorten willen afdekken.

Europese regionale samenwerking D66 is van mening dat hechter samenwerken binnen de twee huidige Euregio's veel kansen met zich meebrengt voor Gelderland. Binnen de Euregio's ziet D66 een sterke rol voor de provincie om met behulp van kennis, kunde en financiën vanuit Brussel de regionale economie en daarmee de leefbaarheid een belangrijke impuls te geven. Wij zetten daarbij in op één Euregio die de huidige twee vervangt en Gelderland, Overijssel en Noordrijn-Westfalen verenigt. De Europese samenwerking heeft echter nog veel meer aspecten die waardevol zijn voor Gelderland. Zo moet er volgens ons meer worden samengewerkt met de Rijnregio's op het gebied van transport en watermanagement. Daarnaast wil D66 allianties aangaan met regio's binnen Europa die evenals Gelderland de speerpunten Health en Food hebben. De provincie is bij uitstek de actor die de positie van de regio's als economisch regisseur binnen Europa kan versterken.

Ten slotte is Gelderland voorloper op het gebied van het inzetten van revolverende fondsen om innovatieve en duurzame ontwikkelingen op gang te brengen. D66 vindt dat zij die kennis moet delen met andere regio's. Zo kan er met behulp van deze kennis in samenwerking met de Europese Investeringsbank een nieuw instrumentarium ontwikkeld worden, om een toekomstvaste economie en maatschappij een duurzame impuls te geven.

nu investeren

in de

toekomst

> Financiën

D66 hanteert een aantal principes rondom de provinciale financiën:

- Een sluitende begroting.
- Structurele uitgaven structureel dekken: structurele wensen nooit financieren met incidenteel geld, aangezien binnen de planningshorizon van de begroting zaken dan wel mooi geregeld lijken te zijn, maar het leidt meestal tot problemen op de lange termijn.
- Schrappen van en bezuinigen op activiteiten die niet tot de kerntaken behoren en de opbrengsten teruggeven aan de burger via lastenverlichting (bijvoorbeeld door verlaging van grondwaterbelasting en opcenten).
- Dreigt er toch een tekort te ontstaan, dan zou de provincie wat D66 betreft eerst naar haar eigen organisatie en bedrijfsvoering moeten kijken.
- Overschotten gaan wat D66 betreft naar de algemene reserve, als appeltje voor de dorst of om later investeringen mee te doen als interessante projecten zich voordoen (zoals in het erfgoed, binnenhavens, ecologische verbindingszones, projecten voor gebiedsontwikkeling en dergelijke). D66 wil in elk geval een reserve aanhouden die gelijk is aan één jaar begroting (€ 1 miljard).
- Wegnemen van bestuurlijke drukte: te veel bestuur kost geld en is niet effectief.
- De opbrengsten van de investeringen van de provinciale reserves investeren in zaken die later geld opleveren, zoals in economische infrastructuur, maar niet aan niet-kerntaken als welzijn, cultuur of sport. Geld geven aan gemeenten in de vorm van subsidies omdat ze “te klein zijn om anders zaken geregeld te krijgen” vindt D66 hier niet onder vallen.

investeren in de toekomst

Gelderland is een rijke provincie, mede dankzij de € 4,4 miljard NUON-gelden, en dat geld moet verantwoord worden beheerd en besteed. D66 heeft op alle bestuurslagen (landelijk, provinciaal en lokaal) een reputatie van financiële degelijkheid opgebouwd, ook in de gemeenten van Gelderland waar D66 meebestuur.

Zoals uit dit verkiezingsprogramma blijkt, wil D66 investeren in de toekomst (en niet rentenieren en het provinciale vermogen versnipperen). Verandering gaat niet zomaar. Investeringen in oude productiemethodes moeten worden afgeschreven. Onroerend goed dat leegstaat, moet worden afgeboekt. Vernieuwingen moeten worden gefinancierd. Door inzet op innovatie, vakmanschap, duurzaamheid en export kan Gelderland zijn positie versterken.

Er is spaargeld genoeg, maar het wordt niet ingezet. Dat is vooral omdat banken niet meer voldoende als intermediair optreden. In de afgelopen jaren heeft Gelderland onder impuls van D66 revolverende fondsen opgezet. Een eerste bedrag van € 150 miljoen is geïnvesteerd in Gelderse bedrijven. Maar ruim € 5 miljard is voorzichtig belegd. Dat levert wel financieel rendement op: die rente komt ten goede aan de provincie. Maar het vermogen zelf wordt niet maatschappelijk geïnvesteerd, het ligt vast in Belgische, Franse en Duitse staatsleningen en via banken in hypothecaire leningen. Dat kan beter, want de rendementen op staatsleningen zijn steeds lager.

investeren door revolveren

Investeringen en revolverende fondsen

D66 komt met een plan om in de periode 2015-2019 te investeren in de economie van Gelderland. D66 wil in deze periode € 1,2 miljard extra investeren in Gelderland. Dat doen we bij waar mogelijk is met behulp

van revolverende fondsen, het instrument waarvoor D66 in 2011 het initiatief heeft genomen, en waar nodig in de vorm van rechtstreekse investeringen waarvoor ook het provinciale stamkapitaal ingezet kan worden. Rendement op dit kapitaal wordt dan niet behaald in de vorm van euro's, maar in de vorm van duurzaam maatschappelijk rendement dat soms pas wordt uitgekeerd aan volgende generaties.

Revolverend fonds

De 'revolving fund'-methodiek is een beproefde manier van duurzaam financieren. Door aflossing komt het uitgeleende geld weer terug in het provinciale, revolverende, fonds. Op dat moment is het weer beschikbaar voor nieuwe leningen. Het voordeel hiervan is dat de middelen tot in lengte van jaren inzetbaar blijven. Hierdoor maakt eenmalig subsidiëren plaats voor duurzaam financieren. Het vormt dus een goed alternatief voor het traditionele subsidiëren met bijdragen.

D66 wil met voorrang investeren in de volgende speerpunten:

- > Milieu, onder andere energietransitie en verduurzaming (zoals van de woningvoorraad), circa € 600 miljoen.
- > Economische verduurzaming en innovatie, circa € 300 miljoen.
- > Ruimtelijke transformatie van steden en toeristische infrastructuur, circa € 300 miljoen.

Bij de revolverende fondsen kan het gaan om middellange leningen, participaties of langlopende leningen. Dat instrument daagt organisaties uit met goede plannen te komen binnen de kaders die de politiek stelt.

Revolverende fondsen dagen ook de financiële markten uit om mee te doen, zodat voor elke euro Gelders vermogen twee euro wordt bijgelegd. Daarbij kan Gelderland de eerste

investeerder zijn die de beoordeling doet, waarna bij een positief besluit andere investeerders moeten aansluiten. Gelderland kan daarnaast aansluiting zoeken bij het Dutch Venture Initiative, de Nederlandse Investeringsinstelling (NII) en de Europese Investeringsbank (EIB). Revolverende middelen inzetten betekent dat het geld terugkomt, zodat de opbrengst weer ten goede kan komen aan de nieuwe generaties. De uitvoering van revolverende middelen voor investeringen in bedrijven moet op afstand van de provinciale politiek plaatsvinden. De provincie stelt de kaders, de uitvoering moet in handen van een professionele vermogensbeheerder/uitvoerder worden gesteld die de nodige deskundigheid bij de beoordeling en de begeleiding van investeringen betreft.

Ook het vermogensbeheer van de provincie moet sterker worden ingezet op investeringen in Nederland. De provincies moeten in gesprek gaan met het ministerie van Financiën, om binnen het kader van schatkistbankieren een toekomstgericht investeringsfonds te voeden.

Belastingen In lijn met de aanbevelingen van de Raad van Europa is D66 voor een modernisering van de belastinggrondslag voor de provincie. Hierbij is meer autonomie en differentiatie gewenst, willen we de duurzaamheid van de provinciale financiën op lange termijn en de noodzaak van een nieuw bestuursakkoord met Rijk over taken en eigen middelen aankaarten.

Voor wat de hoogte van de bestaande provinciale belastingen betreft (zoals opcenten op motorrijtuigenbelasting, grondwaterbelasting en precariobelasting): D66 is zeer terughoudend met betrekking tot verhogingen, aangezien in deze tijd van fragiel herstel van de economie lastenverzwaring niet wenselijk is. D66 is voorstander van bevrozing van deze belastingen. Aangezien de meeste lasten door gemeenten worden geheven, is het belangrijk dat het financieel toezicht op de gemeenten (een provincietaak) scherp wordt uitgeoefend. Goede

openbaarheid van dat toezicht is een noodzakelijke voorwaarde.

Gestructureerd toezicht op financieel beleid van gemeenten Het provinciale toezicht op de financiële huishouding van gemeenten ziet D66 als een belangrijke kerntaak van de provincie. Gemeenten moeten een gezond en financieel realistisch beleid voeren. Om te garanderen dat gemeenten ook in de toekomst financieel gezond blijven, verlangt D66 dat gemeenten vooraf hun financieel plan indienen bij de provincie, zodat alle betrokkenen weten welke budgettaire uitdagingen er in Gelderland liggen. Naast het belang van meerjarig sluitende begrotingen en het in het vizier houden van gemeentelijke lasten, pleit D66 er ook voor om goed te letten op de ontwikkeling van grondexploitaties en toekomstige risico's.

Individuele gemeenten hebben een beperkte invloed op gemeenschappelijke regelingen. Ze zijn echter wel aansprakelijk voor eventuele financiële tekorten. Regionale samenwerking zal de komende jaren steeds belangrijker worden. Het is dan zaak ook het financiële deel goed te regelen, bij voorkeur bij de oprichting. Daarbij moet vooral gedacht worden aan de voorwaarden waaronder een gemeenschappelijke regeling mag besluiten tot het maken van meer kosten of het verhogen van de gemeentelijke bijdrage of de tarieven.

Inkoop en aanbesteden D66 staat voor duurzaamheid. Dat betekent dat we bij aankoop en aanbesteding grote waarde hechten aan duurzaamheidscriteria. Deze moeten een belangrijke plaats krijgen in het programma van eisen en in de beoordelingscriteria van offertes/aanbestedingen.

Subsidies De provincie Gelderland kent een groot aantal subsidies. D66 wil dat de provincie focust op haar kerntaken en dat ze dat ook doorvoert in haar subsidiebeleid. Provinciale subsidies voor een vitale samenleving (sport) en voor sociaal beleid kunnen wat D66 betreft worden afgebouwd en

uiteindelijk verdwijnen. Voor zover de provincie subsidies verleent op projectbasis, moet zo'n project een aantoonbare bovengemeentelijke meerwaarde hebben. Gesubsidieerde instellingen moeten voldoen aan een goed governancecode. Subsidies brengen een grote administratieve last met zich mee, zowel voor de aanvrager als voor de provincie als subsidieverlener. D66 wil voor de relatief kleine subsidies de lasten voor burger en provincie verkleinen.

D66 pleit voor Stad- en Regiobeleid in 2015-2019, waarin partnerschap met gemeenten en maatschappelijke partners (financiering aan de voorkant regelen) van groot belang is. Geprobeerd moet worden om subsidies zoveel mogelijk met cofinanciering door begunstigen te combineren en inzet van combinaties van subsidies en leningen na te streven. De rol van grote steden bij regionale economische ontwikkeling moet extra aandacht krijgen.

D66 zet in op het door ontwikkelen en verbreden van de inzet van revolverende middelen met concrete investeringsbeslissing op basis van een business-case. In aansluiting op wat hierboven is gezegd over transparantie voor bestuur, wil D66 ook een goede ontsluiting van de subsidieregelingen en de toegekende subsidies.

Samenwerkingsverbanden Door samenwerking te intensiveren meent D66 dat de provincie efficiënter kan opereren. Bovendien maakt D66 zich er hard voor dat Gelderland, daar waar mogelijk en relevant, publiek-private samenwerkingsverbanden aangaat, zodat financiële risico's niet alleen voor rekening van de provincie komen en expertise van marktpartijen wordt benut. Samenwerking is niet aan grenzen gebonden en daarom maakt D66 zich sterk voor samenwerking over de provincie- en landsgrenzen (Duitsland!) heen.

D66 wil de regio's, binnen en buiten de provincie, ook stimuleren om gezamenlijk op te trekken in het binnenhalen van subsidies uit Brussel, zoals EFRO en Interreg. De provincie kan hierbij een regiefunctie vervullen. Het zou ook goed zijn als de provincie stimulerend en coördinerend werkt als het gaat om Europese programma's als Life en Horizon 2020.

> Nawoord

Gaat u stemmen op 18 maart? Veel mensen vragen zich af of deze verkiezingen wel belangrijk zijn. Wist u dat uw stem dit keer dubbel telt? U stemt niet alleen voor uw provincie, u kiest daarmee ook een nieuwe Eerste Kamer. Deze verkiezingen gaan dus óók over de landelijke politiek.

De vraag die voorligt is: moet Nederland vooruit? Ja, zegt D66. Na jaren van crisis klimt Nederland langzaam uit het dal. De economie groeit licht en de werkloosheid neemt heel langzaam af. Maar we zijn er nog lang niet. 600.000 mensen zitten zonder baan. De belastingen in Nederland zijn in 20 jaar nog nooit zo hoog geweest. Dat moet anders.

Om echt vooruit te komen moeten we dus flink aan de slag. D66 brandt van ambitie. Wij maken werk van nieuwe groei en meer banen. Meer banen door een lagere loonbelasting. Dat maakt werken aantrekkelijker. Meer banen door minder lasten voor zzp'ers, zodat zij kunnen doorgroeien naar ondernemers met personeel. Meer banen door te investeren in goed onderwijs. Meer banen door te investeren in duurzame technologie en schone energie. Dat zijn de banen van de toekomst.

Provincies kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Zij kunnen Nederland duurzaam versterken. Met gerichte investeringen in regionale economie en innovatie, infrastructuur, duurzame energie en natuur. Dit levert niet alleen banen op in bijvoorbeeld de bouw, de economie wordt er ook structureel beter van.

Moet Nederland vooruit? Voor D66'ers is dat eigenlijk niet eens een vraag. Werken aan vooruitgang zit in ons DNA. Wij zijn optimistisch maar weten ook dat we hard moeten werken om onze idealen te verwezenlijken. Wij willen met de beste ideeën en betrouwbare bestuurders Nederland vooruit brengen. We zijn in veel gemeenten de grootste

partij. Daar laten we ook zien dat D66 het verschil kan maken. Die bestuurskracht ambiëren wij ook in de provincies.

Gaat u stemmen op 18 maart? D66 vindt het belangrijk dat iedereen meepraat en meebeslist over plannen die ons en onze leefomgeving raken. Dat is een democratisch recht én, vinden wij, ook een democratische plicht. Uw stem voor D66 is in ieder geval de beste garantie voor politiek waarin de mens centraal staat. Politiek waarin we vooral vertrouwen op de eigen kracht van mensen.

Op 18 maart bundelen we uw kracht graag met die van ons. Met uw vertrouwen in onze idealen en oplossingen gaan wij aan de slag. Zodat we er samen voor zorgen dat uw provincie investeert in werkgelegenheid, investeert in uw leefomgeving, investeert in Nederland.

U maakt ook landelijk het verschil. Want zoals ik al zei, uw stem telt deze keer dubbel. U stemt voor de provincie en daarmee voor de Eerste Kamer. Een sterk D66 in de Eerste Kamer geeft ons landelijk de kans met onze ambities Nederland vooruit te brengen.

Vraagt u zich nu nog steeds af of deze verkiezingen wel belangrijk zijn? Maak het verschil. Hier in Gelderland. Én in de landelijke politiek.

Stem 18 maart D66!

Alexander Pechtold

> Onze waarden en richting-wijzers

Wij willen een wereld waarin mensen **vrij zijn in verbondenheid**. Dit vormt al sinds onze oprichting de drijfveer achter het politieke denken en handelen van D66. Onze agenda start met **zelfbeschikking**, de vrijheid waarbinnen mensen zich kunnen ontplooien. Die vrijheid kan alleen leiden tot rechtvaardige uitkomsten wanneer er sprake is van **gelijke kansen**. Uiteindelijk zouden talent, inzet en lukrake pech of geluk de enige factoren moeten zijn die het succes van het individu bepalen. En niet je afkomst, religie of de rijkdom, positie of opleiding van je ouders.

Voor ons zijn deze vrijheid en kansengelijkheid echter niet afdoende. Als iedereen zich heeft ontplooid is daarmee niet de kous af. Wij willen vanuit onze verbondenheid **sociale rechtvaardigheid**. Dus als iemand pech heeft gehad bij het verdelen van de talenten, of is gestruikeld in het leven, dan laten we die persoon niet achter. Daarbij kijken we niet alleen naar de mensen in onze directe omgeving of de medemens van vandaag. Onze verbondenheid reikt verder dan de landsgrenzen en betreft ook de generaties na ons. Daarom willen wij keuzes maken die **toekomstvast** zijn.

Bij bovenstaande streefwaarden hoort ook een eigen perspectief op de overheid en op macht. Wij denken niet dat de overheid de maatschappij kan ontwerpen of kan vormen naar een blauwdruk. Gelukkig niet.

Tegelijkertijd vinden wij ook niet dat de beste overheid per definitie een minimale overheid is die achterover leunt. In onze ogen hebben we soms een sterke overheid nodig om vrijheid, kansengelijkheid en sociale rechtvaardigheid mogelijk te maken. Maar een overheid die een

dergelijke verantwoordelijkheid op zich wil nemen, kan snel tot een instrument van onvrijheid worden. Daarom willen wij duidelijk **gecontroleerde macht**.

De vijf sociaalliberale richtingwijzers

Gedreven vanuit deze waarden maken D66-politici hun keuzes. In dit verkiezingsprogramma vindt u concrete oplossingen voor vraagstukken die nu spelen. Maar de dagelijkse praktijk van het werk in de Provinciale Staten is gevarieerder dan wij nu kunnen voorspellen. Daar zijn ongetwijfeld vraagstukken bij die in dit programma beperkt of zelfs geheel niet aan de orde komen. Daarom hebben wij onze uitgangspunten en ideeën vertaald in vijf 'richtingwijzers'.

Deze zal een gekozen D66-vertegenwoordiger hanteren bij het nader invullen van toekomstige politieke keuzes:

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

Streef naar een harmonieuze en duurzame samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt.

Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschied. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

> Colofon

Dit verkiezingsprogramma is tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van de programmacommissie van D66 Gelderland, bestaande uit:

Lillian Boonstra, Rita Braam, Walter van Ditmars, Frank Eetgerink, Hilde Engels, Robert Jan Jonker, Ashley Karsemeijer, Edwin Kemers, Marianne Luiting, Olaf Michielse, Laura Neijenhuis, Peter van Norden, Anne-Margreet van Putten

Met dank aan:

Harry van Alphen, Elly van Exel, Stan Hellegers, Arjen Kampen, Bas Kelderman, Henk Beerten, Lucia van Milaan, Pieter Minderhoud, Fleur van der Schalk, Michiel Scheffer, Wouter Saes, Kees Verspui en de verschillende afdelingen die amendementen hebben ingediend

Eindredactie

Helma de Boer, Trudy Schut

Vormgeving

Helma de Boer

Fotografie

Top 10 kandidaten - Jord Visser/JV – fotografie
Financiën – Dave Dugdale – WikiCommons
Overige foto's – Helma de Boer – Artheos

De inhoud van het verkiezingsprogramma van D66 Gelderland is vastgesteld door de leden tijdens de Algemene Regiovergadering (ARV) van D66 Gelderland op 13 december 2014.

© D66 Gelderland
Arnhem, januari 2015